

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Sløjans vara eller icke vara i grundskolan

Charlotta Smith och Josefine Englund Sandgren

LAU690

Handledare: Ulla Berglindh

Examinator: Marianne Molander-Beyer

Rapportnummer: HT092611-216

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Abstract

Examensarbete inom lärarutbildningen

Titel: Slöjans vara eller icke vara i grundskolan

Författare: Charlotta Smith och Josefine Englund Sandgren

Termin och år: HT 2009

Kursansvarig institution: Sociologiska institutionen

Handledare: Ulla Berglinde

Examinator: Marianne Molander-Beyer

Rapportnummer: HT092611-216

Nyckelord: Slöja, islam, värdegrund, jämställdhet, religionsfrihet, integration, kulturuttryck, tradition, fundamentalism, yttrandefrihet

Sammanfattning

Syftet med uppsatsen är att lyfta fram slöjan i skolan och att göra den till en fråga om värdegrund då vår huvudfråga inför undersökningen just varit om slöjan verkligen kan anses vara förenlig med våra rådande jämställdhetsideal. Metoden vi använt oss av är en kvantitativ enkätundersökning och en kvalitativ textanalys. Vi valde ut fem grundskolor belägna i områden med kraftigt skiftande social struktur. Vad gäller materialet har vi utnyttjat Internets alla möjligheter för att så kunna ta del av, inte bara svenska, utan även internationella artiklar på flera språk. Vi har inte haft svårigheter att finna litteratur trots att denna varit både begränsad och ibland svårtillgänglig. Även personliga kontakter insatta i temat har kunnat bidra med värdefulla litteraturtips och i och med att slöjan i allra högsta grad är aktuell har också den pågående mediadebatten varit till stor hjälp. Resultatet visade sig vara något förvånande då flera lärare i ord beskrev användandet av slöjan i negativa termer men på enkätfrågan om de var för användandet av denna svarade de det motsatta. Vi vill således hävda att vi kunnat konstatera att viljan att vara politiskt korrekt är något som genomsyrar den svenska skolan. Detta vill vi mena har en, i negativ bemärkelse, stor betydelse för skolsystemet i allmänhet då den brist på information och den bland lärare rådande kulturellrelativismen måste ses som direkt skadlig för eleverna. Det är också förvånansvärt få lärare som ansåg sig behöva allmänt gällande riktlinjer angående slöjan. Vad har då uppsatsens innehåll konkret för betydelse för läraryrket? Vi tycker oss ha kunnat påvisa en allmän okunskap i ämnet bland våra kollegor och anser att man som lärare bör inneha all nödvändig information i ämnet för att så kunna förhålla sig på ett korrekt sätt.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1.	Inledning	1
1.1	Bakgrund	1
1.2	Skolans värdegrund och uppdrag	2
1.3	Syfte frågeställning och hypotes	3
1.4	Förklaring av begrepp och användandet av termer	3
1.5	Forskningsläge	4
1.6	Tidigare forskning på området	4
1.7	Statistik	7
1.8	Skolverkets burkoutredning 2003	8
1.8.1	Rektor Staffan Hallströms skrivelse	8
1.8.2	Utdrag ur skolverkets svar	8
2.	Historik	9
2.1	Sløjans bakgrund och historia	9
2.2	Exempel på olika former av sløjor	11
2.3	Bruk och lagar i Europa och övriga världen	12
2.3.1	Belgien	12
2.3.2	Danmark	12
2.3.3	Holland	12
2.3.4	Italien	12
2.3.5	Schweiz	12
2.3.6	Spanien	13
2.3.7	Storbritannien	13
2.3.8	Tunisien	13
2.3.9	Turkiet	13
2.3.10	Tyskland	13
2.4	Situationen i Frankrike	13
3.	Mediadebatten i Sverige	15
3.1	Nikabdebatten	15

3.2	Debatten om islamisk fundamentalism	16
4.	Metod, material och procedur	19
4.1	Metod	19
4.1.1	Enkätundersökningen	19
4.1.2	Urval	19
4.2	Textmaterial	20
4.3	Procedur	20
5.	Resultat	21
5.1	Resultattabell	21
5.2	Resultatredovisning	22
5.3	Resultat för studiens hypotes	22
5.4	Resultat för varje skola	22
5.5	Skola A	22
5.5.1	Öppen fråga skola A	22
5.6	Skola B	23
5.6.1	Öppen fråga skola B	23
5.7	Skola C	23
5.7.1	Öppen fråga skola C	23
5.8	Skola D	24
5.8.1	Öppen fråga skola D	24
5.9	Skola E	24
5.9.1	Öppen fråga skola E	24
5.10	Slutsats och resultatanalys	24
6.	Slutdiskussion	26
6.1	Förslag till fortsatt forskning	27
7.	Litteratur och referenslista	28
8.	Bilaga 1	33

1. Inledning

1.1 Bakgrund

I och med att grundskolan är obligatorisk och vi båda kommer att arbeta där, Josefine som lärare i svenska och religionskunskap och Charlotta med franska och spanska som huvudämnen, valde vi just denna som den plats där vi ville utföra vår undersökning kring slöjans vara eller icke vara i skolan. Personliga erfarenheter, intresse och den pågående mediadebatten är vad som fått oss att vilja skriva om just detta ämne. Det är därtill ett oerhört aktuellt, för att inte säga direkt brännande ämne, vilket väckte vår nyfikenhet. Dessutom ser vi temat som något som i alltigenom har med skolans värdegrund att göra vilket gjorde att vi frågade oss själva om bärandet av slöja i skolan verkligen kan vara förenligt med denna värdegrund.

Skolan skall vara icke-konfessionell och dess faktiska uppgift är att försöka förankra de grundläggande demokratiska värdena som vårt samhälle vilar på. Ett av dessa är jämställdhet mellan män och kvinnor (Lpo94). Dessutom är läroplanen tydlig när den uppmanar ”Alla som verkar i skolan skall hävda de grundläggande värden som anges i skollagen och i denna läroplan och klart ta avstånd från det som strider mot dem.” (Lpo94).

Vi har också en misstanke om att det finns en utbredd önskan bland lärare att vara politiskt korrekta och en rädsla för att, om man tar ställning i saker som denna, bli utpekad som rasist eller islamofob. Dessutom har vi, både genom arbete och under vår praktikperiod, fått erfara att det är få lärare och skolledare som vill eller vågar ta i denna fråga som faktiskt, på vissa skolor, utgör ett uppenbart problem. Detta har vi bland annat kunnat se i Rinkeby och Tensta (Agenda Svt 9/11/09) under senare år då flickor där blir beskyllda för att begå *haram*, d.v.s. synd, om de inte bär slöja eller på annat sätt klär sig opassande. Därmed inte sagt att alla skolor ser slöjan som ett problem. Vissa skolor har löst gymnastikfrågan och annat väldigt smidigt och kanske är det så att frågan om slöjan är vad man gör den till?

Men vi vill ändå mena att slöjan, även om man inte anser den vara ett problem, åtminstone måste kunna ifrågasättas då den är en bit av en större, mycket mer komplex realitet. Dagens Sverige, det som samhällsforskaren Ove Sernhede kallar det ”Nya Sverige” (Sernhede 2002: 28-54) är multikulturellt eller multireligiöst om man så vill, och med detta faktum följer en problematik av vilken slöjan utgör en av de mer synliga delarna. Vi får heller inte glömma att slöjan är ett naturligt och således icke ifrågasatt inslag i många barns och ungdomars vardag.

Att hederskulturen är ett problem i vissa skolor är något vi ständigt påminns om. Således blir det för skolan en mycket stor utmaning att söka förhindra det som bland andra socialantropologen Aje Carlbom (<http://www.temaasyl.se/Templates/Page.aspx?id=254>), Islamologen Jens Otterbäck och Sernhede pekar på som gällande i många förorter: De subkulturer och minoritetsgrupper som glider allt längre ifrån det som fortfarande av majoriteten ses som det vanliga svenska samhället. Det som är den grundläggande tanken i en demokrati är just att alla medborgare på något vis skall vara aktiva, även om det bara rör sig om att gå och rösta och de tre författarna och forskarna menar att denna delaktighetstanke håller på att gå förlorad i vissa samhällsgrupper där de flesta känner ett stort utanförskap (Sernhede 2002:241–244; Otterbeck2000:31-35,126)

Vad har då slöjan med detta att göra? Slöjan har kommit att bli ett allt vanligare inslag i den svenska samhällsbilden, men betyder det att den är en del av den svenska normen? Eller ens bör vara det? Sverige har en lång tradition av kvinnokamp där våra mödrar och far- och mormödrar fått kämpa sig till arvsrätt, rösträtt, fri abort m.m. Listan kan göras lång och många av dessa rättigheter tar de flesta i dagens svenska samhälle som självklarheter. Sverige är också

en sekulär stat och vi lever inte längre efter kristna lagar. Känns det då inte som ett steg tillbaka att behöva dölja/skydda sig bakom en slöja?

Många flickor väljer, av olika skäl, själva att sätta på sig slöjan. Ingmarie Froman (2006: 162-163) menar att det för dessa flickor kan vara en fråga om religion, kultur, identitetssökande eller helt enkelt ett uppror mot den bild av islam som stundtals figurerat i media efter 11 september; en protest mot det västerländska. Froman pekar vidare på de problem som kan uppstå då man bär slöja och är bosatt i ett område där denna närmast är en norm man flyttar till ett ställe där den inte är det och då man som slöjbärande kvinna kommer i kontakt med arbetsmarknaden (ibid.).

Vad står slöjan egentligen för? Är den ett uttryck för religion eller är den en kulturell tradition? Står den för det könsförtryck vi i väst ofta förknippar den med?

I Frankrike, efter ett flertal skolincidenter, finns nu ett förbud mot bärandet av slöja (och alla uttalade religiösa symboler) i offentliga skolor sedan 2004, men är detta något som skulle kunna bli aktuellt i Sverige? Vet lärare (och andra) vad slöjan egentligen står för? Det finns naturligtvis fler tolkningsmöjligheter vilket är något vi skall försöka reda ut i de kapitel som behandlar tidigare forskning, litteratur och historik.

1.1 Skolans värdegrund och uppdrag

Vi har valt att ta med några stycken ur läroplanen för att tydliggöra den värdegrund som är gällande idag i den svenska skolan.

Grundläggande värden

Det offentliga skolväsendet vilar på demokratins grund. Skollagen (1985:1100) slår fast att verksamheten i skolan skall utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar och att var och en som verkar inom skolan skall främja aktningen för varje människas egenvärde och respekten för vår gemensamma miljö (1 kap. 2 §).

Skolan har en viktig uppgift när det gäller att förmedla och hos eleverna förankra de grundläggande värden som vårt samhällsliv vilar på. Människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan kvinnor och män, samt solidaritet med svaga och utsatta är de värden som skolan skall gestalta och förmedla. I överensstämmelse med den etik som förvaltats av kristen tradition och västerländsk humanism sker detta genom individens fostran till rättskänsla, generositet, tolerans och ansvarstagande.

Undervisningen i skolan skall vara icke-konfessionell. Skolans uppgift är att låta varje enskild elev finna sin unika egenart och därigenom kunna delta i samhällslivet genom att ge sitt bästa i ansvarig frihet (Lpo94).

Förståelse och medmännisklighet

Skolan skall främja förståelse för andra människor och förmåga till inlevelse. Omsorg om den enskildes välbefinnande och utveckling skall prägla verksamheten. Ingen skall i skolan utsättas för mobbning. Tendenser till trakasserier skall aktivt bekämpas. Främlingsfientlighet och intolerans måste bemötas med kunskap, öppen diskussion och aktiva insatser.

Det svenska samhällets internationalisering och den växande rörligheten över nationsgränserna ställer höga krav på människors förmåga att leva med och inse de värden som ligger i en kulturell mångfald. Medvetenhet om det egna och delaktighet i det gemensamma kulturarvet ger en trygg identitet som är viktig att utveckla, tillsammans med förmågan att förstå och leva sig in i andras villkor och värderingar. Skolan är en social och kulturell mötesplats som både har en möjlighet och ett ansvar för att stärka denna förmåga hos alla som arbetar där (Lpo94).

1.3 Syfte, frågeställning och hypotes

Huvudsyftet med vår uppsats är att ta reda på hur det ser ut bland lärare i Göteborg vad gäller frågan om slöjans vara eller icke vara i grundskolan och uppsatsens genomgående frågeställning och tema kommer att vara: Är det förenligt med den svenska skolans värdegrund (jämförhetsideal) att elever bär slöja i grundskolan? Vi vill också understryka att vår studies huvuduppgift är att vara beskrivande men att vi också sökt utröna vad lärare bygger sin inställning i frågan på: Är det på multikulturell tolerans, religionsfrihet, skolans värdegrund, jämförhetsprincipen eller något annat?

Vi har också en hypotes om att det kan föreligga skillnader i lärares förhållningssätt till slöjan beroende på var de arbetar någonstans och menar att lärare som ej i så hög grad kommit i kontakt med slöjan har en mer positiv inställning till denna. Vi har följaktligen utfört en mindre enkätundersökning vars resultat vi presenterar nedan.

1.4 Förklaring av begrepp och användandet av termer

Hadith är böcker om profeten Muhammeds liv och leverne

Halal betyder rätt eller tillåtet

Haram betyder fel eller synd

Imam är den skriftlärde som tillfrågas vid olika religiösa eller rättsliga spörsmål

Islamister eller *fundamentalister* är de två termer vi utan åtskillnad begagnar i denna uppsats för att beteckna bokstavstroende muslimska trosutövarna

Salafiter är en saudisk bokstavstroende muslimsk rörelse

Slöja, *hijab* eller *huvudduk* är de tre termer vi använder utan åtskillnad då vi vill beteckna det tygstycke som används av vissa muslimska kvinnor och som i olika utsträckning täcker deras hår. Det är alltså inte fråga om någon heltäckande ansiktsslöja.

Sura är ett kapitel i Koranen

Umma är den islamiska [världs] gemenskapen

1.5 Forskningsläge

Den tidigare forskningen kring användandet av slöjan i den svenska skolan har visat sig vara begränsad. Däremot har vi funnit att det finns en hel del skrivet kring slöjan generellt och då framför allt ur ett genusperspektiv.

1.6 Tidigare forskning på området

Islamologen Jens Otterbeck menar att det är svårt att göra skillnad mellan kultur och religion. Otterbecks ståndpunkt i denna fråga är dock att religionsbegreppet är bundet till en kulturell kontext och att religionen således är sprungen ur kulturen (Otterbeck 2000:32–33). Vad gäller kvinnas klädsel inom islam pekar Otterbeck på att det finns olika sätt att se på användandet av slöjan. Om man är djupt religiös blir slöjan en symbol för gudsfruktan med betydelsen att om flickan/kvinnan skulle välja, alternativt bli tvingad att ta av sig denna finns en rädsla för att bli straffad av Gud. Detta är följaktligen något man som lärare i allra högsta grad bör ha i beaktning och Otterbeck påpekar vidare vikten av information gällande islam/kultur i skolan (op.cit:49-53) och visar på nödvändigheten av kommunikation mellan lärare och föräldrar där skolans ansvar blir att ge tydliga riktlinjer för vad som tillåts och inte i skolan.

Otterbeck skriver vidare att religionen för en minoritet i ett främmande land ofta får innebörden av ett gemensamt kulturuttryck där man kan känna en stark tillhörighet och att det utanförskap man upplever i det nya landet på så vis kompenseras. Som tillhörande en minoritet socialiseras man allt som oftast per automatik in i en kulturell/religiös tradition i vilken man mer eller mindre blir tvingad till aktivt deltagande för att på så sätt inte bli utesluten ur gruppen (op.cit:31-33).

I en reportageserie om islam i Sverige för Svt:s Rapport (09/2005) hävdar Otterbeck att det är nyttigt för islam i Sverige med en kritisk granskning angående frågor som kvinnoförtryck, hederskultur och patriarkaliska maktströmningar. I denna programserie pekar även socialantropologen Aje Carlbom på riskerna med de muslimska samhällen som uppstått inom det svenska samhället där till exempel kvinnor obehindrat kan bära slöja då denna här kommer att utgöra en norm till skillnad från i resten av samhället. Risken blir sedermera att denna religiösa och kulturella fristad kan komma att stå i konflikt med majoritetssamhället där den svenska normen är rådande.

Forskarna Pernilla Ouis och Anne Sofie Roald är författare till boken *Muslim i Sverige* (2003) vars ambition är att lyfta fram aktiva muslimers upplevelse av sitt religionsutövande i Sverige något som författarna menar finns för lite av i dagens debatt. Resultatet bygger på fältarbete och intervjuer ur ett objektiva forskarperspektiv och dessutom på ett subjektivt ifrånperspektiv i och med att författarna båda är konvertiter till islam. Efter 11 september menar Ouis och Roald att muslimska kvinnor, med vad de väljer att kalla huvudduk, har bemötts med ökad främlingsrädsla och misstänksamhet och författarna går så långt som att hävda att huvudduken blivit en symbol för terrorism. De ställer sig också undrande till varför nunnans huvudbonad aldrig ifrågasätts då även den är en religiös symbol men menar att det enkla svaret på denna fråga är att nunnorna tillhör den dominerande religionen i västvärlden (Ouis & Roald 2003:189–190).

Liksom Otterbeck uppmärksammar Ouis och Roald den gemenskap och tillhörighet som slöjan blir symbol för då man lever i en minoritetsgrupp. De pekar här på alla de kvinnor som inte nödvändigtvis i sina hemländer bar huvudduk men nu valt att göra så i Sverige. Vidare är

Ouis och Roald inte helt överrens med de forskare och journalister som har kommit att likställa slöjan med en identitetsmarkör. Författarna menar i stället att slöjan kommit att bli en generell trend i hela världen och att mellan de kvinnor som lever i minoritet finns ett gruppträck vad gäller bärandet av huvudduk. Samtidigt visar de på att det ofta finns en okunskap om islam bland just dessa kvinnor och följaktligen en utbredd tro att huvudduken är obligatorisk enligt koranen. Religionen blir ofta en knypunkt i det nya sekulariserade Sverige där huvudduken, i kontrast till detta, får symbolisera den rättrogna muslimska kvinnan.

Enligt Roalds egna beräkningar använder 10-20% av de muslimska kvinnorna i Sverige någon form av huvudduk. Denna siffra kan anses vara relativt låg och författarna menar att det kan bero på en rädsla för diskriminering av majoritetssamhället (op.cit:203-207). Användandet av huvudduken är en komplex fråga och att bara se denna som ett förtryck mot kvinnor är i allra högsta grad reduktionistiskt. Roald diskuterar ändå det dubbla förtryck som hon faktiskt menar existerar; tvånget från den egna islamska gruppen samt det västerländska trycket på sekularisering (op.cit:211-212).

Tilläggas bör att forskaren Pernilla Ouis har "avislamiserat" sig och numera är mycket kritisk till både islams syn på homosexualitet och dess kvinnobild vilken hon inte anser förenlig med feministiska jämställdhetsideal. Ouis hävdar i en artikel i tidningen *Humanisten* (3/09) att islam naturligtvis, precis som alla religioner, är beroende av sina anhängares tolkningar och att det existerande kvinnoförtrycket i den muslimska delen av världen mycket väl kan bero på socioekonomiska förhållanden men att islam som religion legitimerar detta förtryck. Hon menar också att detta är frukten av den pågående globala islamisering som nu, enligt Ouis, troligen nått sin kulmen. Denna fundamentalistiska reformation är till stor del finansierad av saudiska oljepengar och har sålunda gjort att den bokstavstroende wahhabismen, vilken Ouis jämför med de två andra stora fundamentalistiska rörelserna inom islam; taliban och salafi, fått stor spridning.

Ouis kritiserar även den binära kod hon ser har blivit populär bland unga muslimer genom Internet. Med denna kod avser Ouis den halal-haram-doktrin som exempelvis hittas på olika webbsidor, där ett snabbt klick med musen berättar om något är rätt eller fel. Ouis pekar i sin artikel också på det parallellt existerande islamiska rättsväsende som förekommer i väst där företeelser som barnäktenskap och månggifte förekommer vilket gör att muslimer kan fortsätta att leva efter religionens tradition, helt utanför officiella myndigheters kontroll och menar vidare att den hedersproblematik som är kopplat till detta inte kommer att få en ordentlig reaktion från det svenska samhället förrän en etnisk svensk man faller offer.

Vad gäller slöjan visar Ouis på att de fyra ställen i Koranen som benämner kvinnors klädsel inte talar specifikt om att kvinnor bör täcka håret hon poängterar dock att klädselns funktion bör vara den att icke väcka människens lustar och hävdar vidare att det är samma "blame-the-victim" mentalitet som ofta diskuteras i väst där kvinnan får ta ansvaret för mannens sexualitet. Den hårtäckande slöjan är därmed inte något entydigt krav i islam och följaktligen ser Ouis det som förvånande att många unga kvinnor idag i religionsfrihetens namn kräver att få bära slöja, eller till och med ansiktsslöja och handskar.

Elif Arjedinovski har i uppsatsen *Slöjan i den svenska skolan* (2004) genomfört intervjuer och en kortare enkät på tre Malmöskolor. Arjedinovski har så dragit slutsatsen att elever och lärare i invandrartäta skolor är positivt inställda till slöjan och att majoriteten av dessa båda grupper anser att denna har med religions- och individuell frihet att göra. Lärarna och elever-

na på den undersökta skola där invandrartätheten var låg ifrågasätter däremot användandet av slöjan och är mycket negativt inställda till att minderåriga flickor skulle bära denna.

Fredrik Andersson behandlar i uppsatsen *Slöjan i skolan* (2006) skolledningars, politikernas och ungdomars inställning till slöjan och gör även en jämförelse med situationen i Frankrike. I uppsatsen, som är skriven i liberalismens teori, kommer Andersson fram till att det föreligger en stor skillnad mellan det rådande politiska klimatet i Frankrike och Sverige då han menar att ett politiskt förbud mot slöjan i den svenska skolan endast får ett obetydligt stöd bland de tillfrågade och att man i Sverige i högre grad än i Frankrike väljer att betona ”*individens egenart, identitet och frihet*” (Andersson 2006:27).

Vad gäller användandet av slöjan i skolan pekar författaren på Skolverkets hänsynstagande till dåvarande JO:s uttalande om att inte begränsa individens grundläggande demokratiska rättigheter med ett förbud och att ett sådant också skulle inkräkta på religionsfriheten. När Andersson vidare refererar till burkan understryker han Skolverkets val att se denna som en disciplinfråga då Skolverket väljer att betona att skolans pedagogiska uppgifter måste vara överordnade allt annat. Burkan reduceras därmed till ett rent praktiskt problem av skolverket.

Etnologen och forskaren Pia Karlsson Minganti har i sin doktorsavhandling *Muslima* (2007) studerat unga, muslimska kvinnors möjlighet att agera och interagera i det moderna Sverige med utgångspunkt i den muslimska väckelserörelsen där avskildheten från männen och klädkoden, då särskilt slöjan, spelar en utmärkande roll. Karlsson Minganti har i avhandlingen sökt förstå dessa kvinnors villkor genom en synvinkel som förenar genus och postkoloniala teorier med religion som en betydelsebärande faktor men där även begrepp som klass, ålder och generation har betydelse och dessa begrepps simultana och kontextuella samverkan; intersektionalitet. Hon menar att religion ofta bortses som en maktordning i vårt sekulära samhälle och vill tvärtom betona vikten av just religionen som en betydande sådan då hon säger att ”den präglar individens tidiga socialisering och formande av självuppfattning och identitet, i samspel med andra aspekter såsom genus och ras/ethnicitet (Karlsson Minganti 2007:17).

Det alla flickorna i Karlsson Mingantis undersökningen hade gemensamt, oavsett etniskt ursprung, var att vara muslimer och uppvuxna i en stark patriarkal tradition där männen har till uppgift att kontrollera ”sina” kvinnors heder för att undvika att dra skam på familjen. Dessa kulturella diskurser, menar Karlsson Minganti, legitimeras ofta genom religionen (op.cit: 21-23). I sin avhandling beskriver hon den komplexa situation dessa unga kvinnor lever i; valet mellan ett erkännande från den egna gruppen med ett avståndstagande ifrån det svenska majoritetssamhället som följd eller vice versa, som ett multipelt förtryck där ovan nämnda maktordningar blir villkorsställare i flickornas liv. Hon menar vidare att de muslimska ungdomsorganisationerna fungerade som ett forum där flickorna kunde göra sig hörda och att detta således blev ett medel i kampen ut ur det multipla förtrycket (op.cit: 13-14).

De unga kvinnor som medverkat i Karlsson Mingantis studie sade sig alla av egen vilja ha valt att bära någon form av slöja och var samtidigt väl medvetna om att slöjan förkroppsligade den muslimska tron och såg sig själva som förebilder och fromma ambassadörer för islam. Hijaben kommer så att bli ett verktyg i kampen för ett rättfärdigt liv i enlighet med islamisk tro vars grundläggande syfte Karlsson Minganti menar är att upprätthålla avskildhet, dels mellan män och kvinnor, dels mellan muslimer och icke-muslimer (op.cit:230-231,243). Användandet av hijaben ökar också kvinnors rörelsefrihet i det moderna samhället då, som författa-

ren poängterar, en kvinnas rörelsefrihet bland män enligt islam bör vara starkt begränsad. Följaktligen ser Karlsson Minganti att hijaben ibland har kommit att symbolisera modernitet, dock en modernitet som både skapar identitet och tillhörighet men som samtidigt är exkluderande (op.cit:235-242).

Karlsson Minganti hävdar vidare att det är viktigt att komma ihåg att hijaben för dessa unga kvinnor är något definitivt; då man väl gjort sitt val (om än inte frivilligt) blir det problematiskt att sedan välja bort denna då detta kan leda till en uteslutning från den egna gruppens gemenskap (op.cit:246-247).

I den islamiska väckelserörelsen är salafismen, om än inte officiellt, en ständigt närvarande influens vilket medför en radikaliserings av islam. Salafismen, med sitt ursprung i Saudiarabien, är en fundamentalistisk, bokstavstroende islamistisk rörelse vars budskap kan sägas vara politiskt då dessa vill distansera sig från den, för dem, förkastliga västerländska kulturen (Karlsson Minganti 2007: 299; Ouis & Roald 2003:59). Denna rörelse hävdade att de unga kvinnornas sätt att bära hijab inte var tillräckligt fromt då deras kläder, förutom hijaben, var västerländska och på så vis kom att symbolisera ett accepterande av en ”västlig” klädkod som anses vara ”*ett medvetet brukat vapen i ett krig mot islam*” (Karlsson Minganti: 2007:261). Rörelsen uppmanar således sina kvinnliga medlemmar att helt täcka sig och använda nikab. För flickorna i studien kom nikaben, till skillnad från det salafistiska tankesättet, inte att få betydelsen av att vara ett vapen i kampen mot väst då de i stället såg denna klädedräkt som ett tecken på den yttersta fromheten. De själva upplevde att de uppoffrade sig då det bar hijab och att bära nikab var för dem att gå ännu ett stycke längre, så långt man kan komma, i sin underkastelse gentemot gud (op.cit: 259- 262).

1.7 Statistik

Integrationsbarometern, en undersökning gjord av dåvarande Integrationsverket (2004) angående var allmänheten stod i frågan om slöjan visade det sig att hela 56.7 % av de tillfrågade var emot bärandet av denna i skolan (Integrationsbarometern 2004).

Mångfaldsbarometern, som årligen genomförs sedan 2005 av sociologiska institutionen vid Uppsala Universitet, kartlägger attityderna kring etnicitet och mångfald bland den svenska befolkningen och vill genom denna bidra till en diskussion i dessa frågor. Enligt denna barometer är de flesta svenskar positivt inställda till invandrare och endast cirka 4% av de tillfrågade har en mycket negativ inställning. Dock anser hela 80% att invandrare bör anpassa sig efter det svenska samhällets normer och inställningen till religion är tydligt negativ vilket syns då 60% anser att muslimska kvinnor i högre grad är mer förtryckta än andra. Påståendet ”Det borde vara förbjudet att bära slöja i skolan eller i arbetet” instämde 45.8% helt med (Mångfaldsbarometern 2009).

1.8 Skolverkets burkautredning 2003

År 2003 kontaktade Burgårdens gymnasiums dåvarande rektor Staffan Hallström skolverket då två av gymnasiets elever infunnit sig i skolan med burka för att få ett officiellt utlåtande om vad som var gällande i denna fråga.

1.8.1 Rektor Staffan Hallströms skrivelse

”I Burgårdens gymnasieskola med mer än 2000 elever är det för första gången två flickor som bär s.k. "Burka" i skolan, svart heltäckande klädsel med slöja och som innebär att man endast kan se elevernas ögon genom ett flor. Personalen som är mycket van med invandrarelever har reagerat starkt på detta och upplever det mycket obehagligt att undervisa elever som inte går att identifiera och knappt få någon ögonkontakt med. Det uppstår naturligtvis praktiska problem i samband med prov, id-kontroller och APU. De båda eleverna går på barn- och fritidsprogrammet. Känner ni till några liknande fall och i så fall hur har man agerat då? Kan jag från skolans sida begära att eleverna tar av sig slöjan under lektionstid?”

”Flickorna är 16 respektive 19 år gamla. I grundskolan var frågan aldrig aktuell för den 16-åriga flickan. Ni har uppgivit att flickorna bär burqa av religiösa skäl. Ni har tillfälligt, i avvaktan på Skolverkets utredning kommit överens med flickorna om att de av pedagogiska skäl inte skall bära handskar eller burqa under lektionerna och vid provtillfällen t.ex. nationella prov. Dessutom tar de av huvudbonaden vid identitetskontroller ” (Staffan Hallström 2003).

1.8.2 Utdrag ur skolverket svar

”Det kan inte anses vara en rätt att utnyttja skolan för att utöva religiös manifestation eller för mycket speciella kulturyttringar. Skolan skall vara en neutral plats just i religiösa sammanhang. Om burqa är en religiös manifestation, bör hänsynen till skolans pedagogiska uppdrag vara överordnad i diskussionen om bärande av burqa skall tillåtas eller ej. En skolledning har alltså rätt och skyldighet att ingripa mot religiösa yttringar eller speciella kulturyttringar som kan störa ordningen och påverka säkerheten eller om skolan inte kan fullgöra sitt pedagogiska uppdrag. Om yttringarna i annat fall uppfattas som stridande mot grundläggande demokratiska värderingar är skolans handlingsfrihet och – skyldighet begränsad till vad som närmast kan beskrivas som undervisning och samtal om värdegrund, jämställdhet och demokrati. Enbart förbud utan dessa samtal är inte att rekommendera. Varför vill flickorna bära burqa och hur ser omgivningen på detta? Det är viktigt att ingen stängs ute från utbildning och möjlighet att innefattas i samhällsgemenskapen.” (Per Thullberg Skolverkets Generaldirektör; Ingegärd Hilborn Chefsjurist 2003).

2. Historik

2.1 Sløjans bakgrund och historia

Författaren och skribenten Anne Sörman redogör i sin artikel *Bakom slöjan* (Populärhistoria nr 5/2006) för sløjans historia och menar att slöjan i alla tider fungerat som en klassmärk, en distinktion mellan fri kvinna och slavinna, gift eller ogift. Sörman redovisar i artikeln för de lagar som redan på 1200-talet f. Kr fanns i Assyrien där fria kvinnor uppmanades att bära slöja och pekar på att detta påbud endast gällde gifta kvinnor också i antikens Grekland liksom i det nordiska kristna bondesamhället samtidigt som slöjan här stod för klasstillhörighet.

Sörman med flera forskare pekar på att en kvinnas hår alltid har varit erotiskt laddat och visar vidare på att så sent som in på 1900-talet kvinnor i Sverige bar sjalett för att visa sin dygd då lössläppt hår också här ansågs vara förföriskt. I de tre monoteistiska världsreligionerna är huvudbonaden ett tecken på gudsfruktan och fromhet; nunnans dok, katolikernas mantilj, ortodoxa kristnas sjalar, ortodoxa judinnors peruker (vilka rakar sitt hår och bär peruk) samt muslimska kvinnors bönesjal (Froman 2006:164; Samuelsson & Fauzi 2005:22; Sörman 2006; Ouis & Roald 2003:197;). Slöjan är således inte enbart en tradition sprungen ur Koranen utan även omnämnd i Bibeln. I Gamla testamentet omtalas denna bland annat i första Moseboken där Rebecka höljer sig med en slöja:

”Då nu också Rebecka lyfte upp sina ögon och fick se Isak, steg hon med hast ned från kamelen; och hon frågade tjänaren: »Vem är den mannen som kommer emot oss där på fältet?» Tjänaren svarade: »Det är min herre.» Då tog hon sin slöja och höljde sig i den.” (1:a Moseboken kap. 24:64-65).

Också i Nya testamentet uppmanas kvinnan att bära slöja då hon utövar den kristna tron:

”Men en kvinna drar skam över sitt huvud om hon ber eller profeterar barhuvad. Det är samma sak som om hon hade rakat av sig håret, för om en kvinna uppträder barhuvad kan hon lika gärna ha håret avklippt. Men när det nu är en skam för kvinnan att klippa eller att raka av håret måste hon ha någon huvudbonad. En man behöver ju inte ha något på huvudet eftersom han är en avbild och avlats av Gud” (1:a Korintierbrevet: 11:5-7).

Sörman (2006) menar att slöjbärandet utvecklats vidare i Koranen och understryker att det bland majoriteten av islams tolkare inte finns något uppenbart underlag för att kvinnan skall bära slöja enligt Koranen:

”Och säg till de troende kvinnorna att de bör sänka blicken och lägga band på sin sinnlighet och inte visa mera av sina behag än vad som [anständigtvis] kan vara synligt; låt dem därför fästa slöjan så att den täcker barmen. Och de skall inte låta sina behag skymta inför andra än sin make, sin fader, sin svärfader, sina söner, sin makes söner, sina bröder, sina brorssöner, sina systersöner, närstående kvinnor, dem som de rättmätigt besitter och sådana manliga tjänare, som inte längre känner begär efter kvinnor, eller barn som ännu inte har begrepp om kvinnlig nakenhet. Och låt dem inte gå med svajande gång för att dra uppmärksamheten till sina dolda behag. Troende! Vänd er till Gud i ånger [över era fel och synder]; kanske skall det gå er väl i händer!” (Koranen 24:31).

Precis som Sörman menar författarna Jan Samuelsson och Sanaa Fauzi i boken *Kvinnors islam* (2005:177) att islams syn på kvinnan och hennes klädsel blivit starkt påverkad av de omgivande kulturerna, då särskilt den bysantinska och den persiska, där kvinnans ställning var synnerligen underordnad och hävdar följaktligen att uppmaningen i Koranens sura 33:59 från början endast var gällande för profetens hustrur vilka ansågs vara speciella.

"Profet! Säg till dina hustrur och dina döttrar - och till [alla] troende kvinnor - att de [utanför hemmet] noga sveper om sig sina ytterplagg; på så sätt blir de lättare igenkända [som anständiga kvinnor] och undgår att bli ofredade. Gud är ständigt förlåtande, barmhärtig." (Koranen 33:59).

Samuelsson och Fauzi, forskaren Ouis och Sörman uppmärksammar alla att slöjan under 1900-talet allt mer kommit att bli en kontroversiell och politisk laddad symbol för Islam. De menar vidare att kvinnan ofta framställts som ett farligt, lockande men till synes ungt och oskuldsfullt sexuellt väsen i den förislamiska orientaliska litteraturen. Om detta kan vi bland annat läsa om i sagorna i det klassiska verket *Tusen och en natt* vilket kan ha kommit att påverka både dagens arabiska skönhetsideal och uppdelning mellan könen. Slöjan i Bysans och Persien var alltså ursprungligen ett tecken på hög status och klass; ett mode som senare spred sig till andra samhällsklasser (Samuelsson & Fauzi 2005:140–145, 177; Sörman 2005; Ouis 2009).

Samuel och Fauzi (Samuelsson & Fauzi 2005:176–177) menar att tolkningarna vad gäller slöjan är många men att i och med att det är män som traditionellt haft tolkningsföreträde av Koranen och profeten Mohammeds tal och gärningar som står nedskrivna i Haditherna är det också ett manligt perspektiv som gjort sig gällande. Här anser till exempel den marockanska sociologen Fatima Mernissi (1991) att fokuseringen på kvinnans segregation är ett resultat av en konservativ Korantolkning och en direkt manipulering av de islamska texterna som har som avsikt att institutionalisera en auktoritär manlig maktordning, en realitet som den algeriska författaren Assia Djebar beskriver så här:

"Ett släkte av inspärrade, idag som igår. En symbolisk bild fungerar här som drivkraft bakom denna begynnande jakt efter mer: en av ett vitt lakan helt täckt kvinnokropp, ett beslöjat ansikte så när som på ett hål som lämnats öppet för ögonen; en vålnad som förbuden gör än mer sexuellt eggande och sålunda får motsatt verkan; en skugga som under sekler vandrat omkring och skrikit ut denna levande begravning utan att vi ryck av oss lakanet och vid behov också vår hud (Djebar 2002 (1995): 177-178).

Islamologen Leif Stenberg (1999:93) skriver att den form av hijab som idag används av muslimer i västvärlden härstammar från 1960-talet och påtalar precis som Froman att även denna klädform har sina modetrender. Stenberg menar vidare, precis som författaren och islamvetaren Al-Bahi Al-Khuli i boken *Islam och den moderna Kvinnan* (1993: 143) att hijaben för vissa kommit att utgöra en fristad från det västerländska sexualobjektifieringen av kvinnan vilket även framkommer i Ouis och Roalds forskning (2003:210) och också understryks av flera författare i ämnet (Froman 2006:173–179; Samuelsson & Fauzi 2005:22).

Karlsson Minganti pekar även hon på slöjan som ett medel i en strävan att avsexualisera relationerna mellan män och kvinnor där slöjan utgör en symbol för den moraliskt överlägsna [muslimska] oskulden (Muslima 2007:148, 258). Detta, menar hon tillsammans med till exempel författaren och debattören Chahdortt Djavann, född i Iran och som själv burit slöja under sin barn- och ungdom, gör att kvinnan genom slöjan blir till en bild av den i islam så eftersträvangvärda blyga femininiteten som paras ihop med "Pralinen, det manliga begärsobjektet" (Muslima 2007:255). Båda författarna problematiserar denna företeelse genom att ställa frågan varför kvinnan ska behöva bära hela ansvaret både för sin egen och för mannens sexualitet och undrar vidare om det inte är just att sexualisera ett barn då man beslöjar en förpubertal flicka. Djavann skriver att "en beslöjad kvinna är ett objekt med en osynlig skylt: Förbudet att se men fantisera gärna" (Djavann 2007:22). Därmed har slöjan i hennes ögon blivit en erotisk symbol som objektifierar och sexualiserar det kvinnliga könet istället för att, som exempelvis Al-Bahi Al-Khuli och Stenberg hävdar, fungera som en kyskhetens väktare.

2.2 Exempel på olika former av slöjor

Khimar är i Koranen det ord som står för huvudslöja men *Hijab* är den term man nu brukar använda för att beteckna det plagg muslimska kvinnor, av olika anledningar, brukar för att skylla sitt hår. Dock är den ursprungliga betydelsen på arabiska för hijab förhänge eller barriär vilket omnämns i Koranen i en uppmaning till de män som ämnade besöka profeten och hur dessa borde förhålla sig till dennes hustrur:

” [...] När ni behöver vända er till [Profetens hustrur] för att be om något, tala då till dem från andra sidan av ett förhänge; detta är bästa sättet för er och för dem att bevara hjärtats renhet. [...]” (Koranen 33:32).

De flesta forskare på området är överens om att genom att man tolkade denna sura som allmängiltig blev könssegregering, kallad *purdah* på arabiska, något som tidigt kom att efterlevas i de medeltida arabiska kalifatet med sin haremskultur (Ouis 2009; Djavann 2007:12; Karlsson Minganti 2007:230; Sörman 2006; Ouis & Roald 2003:193; Roald 2001:262–263).

Den form av sjal kvinnor i Iran tvingas bära sedan den islamska revolutionen 1979 kallas *chador*. Denna klädkod tillåter endast kvinnan att visa ansikte, händer och fötter och de flesta kan nog dra sig till minnes Sally Field's utstyrsel i filmen *Inte utan min dotter* (1991). Nämnas bör att man alltmer börjar se genom fingrarna vad gäller bruket av *chador* i Iran och att man idag ofta tolererar en sjal runt huvudet vilken nödvändigtvis varken måste vara svart eller täcka hela håret (Sörman 2006).

Chadri är den allmänna benämningen på den heltäckande dräkt som används av kvinnor i Pakistan, norra Indien och Afghanistan. I det sistnämnda landet tillsammans med Oman och Saudiarabien brukar denna kallas för burka och kännetecknas av det ansiktsvisir som hindrar all form av insyn (Sörman 2006).

I journalisten och författaren Åsne Seierstad bok *Bokhandlaren i Kabul* (2002: 98-99) finns en utförlig beskrivning av historien om bruket av *burka* i Afghanistan vilket kan härledas till början av 1900-talet då den dåvarande kung Habibullah (1901-1919) införskaffade detta plagg till sina konkubiner för att förhindra dessa att fresta andra män utanför palatset. Burkan, från början gjord av siden och ofta med vackra broderier, blev till en början ett mode som snabbt spred sig i de övre samhällsskikten som symbol för överklasskvinnornas tillbakalutade liv där allt arbete sköttes av tjänare. När överklassen så småningom kom att förkasta detta plagg tog deras tjänstekvinnor över sina arbetsgivares sidenburkor och modet kom så att spridas till den resterande befolkningen. På 1960-talet inledde dåvarande prins Daoud en process för att modernisera Afghanistan enligt västerländsk modell. Prinsen införde en lag som förbjöd offentligt anställda kvinnor att bära burka i ett försök att helt avskaffa plagget. Denna process skulle avstanna i och med kriget mot det forna Sovjetunionen och den senare talibanregimen. Dagens innebörd av burkan har så kommit att förändrat drastiskt, från att ha varit en klassmarkör till att bli den tydliga symbol för kvinnoförtryck som den idag utgör genom olika krigsherrars och talibanernas påbud (Sörman 2006; Seierstad 2002).

Abaya eller *jilbab* kallas den lösa, ofta hellånga tygdress som många muslimska kvinnor världen över använder och som är obligatorisk i t.ex. Saudiarabien (Roald 2001:262–263).

I Saudiarabien tillsammans med övriga Golfstater, Pakistan, muslimska länder i Afrika och i viss mån även i Malaysia, Indonesien och i Nordafrika är *nikaben* vanlig. Det finns flera varianter av heltäckande slöja men just *nikaben* är den som vunnit mest mark. Den svarta *nikaben*

är en extrem form av hijab där hela ansiktet, utom ögonen är täckt. Detta kan göras med hjälp av en tråd som fäster pannslöjan med ansiktsslöjan eller genom att man höljer hela ansiktet med ett turbanliknande skyнке och bara låter ett öga vara synligt. Denna klädkod för islamska kvinnor är inte särskilt vanlig i Sverige men det är tydligt att den är på frammarsch, inte bara här, utan i hela Europa och övriga världen (Sydsvenskan 20/11/06; Sörman 2006; Roald 2001:262–263).

2.3 Bruk och lagar i Europa och övriga världen

I detta avsnitt gör vi en kort redogörelse för händelser och lagar som påverkar bärandet av slöjan i alla dess former. De flesta notiser och artiklar är hämtade från dagstidningars internetupplagor och referenser till dessa återfinns i litteratur och referenslistan.

2.3.1 Belgien

I Belgien låter även de enskilda skolorna ta ställning i frågan om slöjan och om denna är tillåten är det brukligt att eleverna för övrigt måste bära europeiska kläder.

2.3.2 Danmark

I vårt grannland Danmark publicerades Mohammedteckningarna i Jyllands-Posten den 30 september 2005 vilket utlöste en kraftig reaktion bland vissa muslimer världen över. Detta gjordes som man sade, för att värna om yttrandefriheten. I skrivandets stund har en av teckningarna till Mohammedkarikatyrerna, Kurt Westergaard, just blivit attackerad i sitt hem av en somalisk islamist. I landet har länge förts en debatt om islam och här vill man införa ett totalförbud mot både burkan och nikaben. Således anser de flesta danska politiska partierna att kvinnor inte skall få välja denna klädsel då de vistas på offentlig plats. En av konsekvenserna i dag i det danska samhället är att kvinnor som bär burka inte har rätten att få a-kassa då man anser att de inte står till arbetsmarknadens förfogande.

2.3.3 Holland

Frågan om slöjan i alla dess skepnader är högst aktuell i de flesta europeiska länderna. Debatten kring islam i Holland har hårdnat markant efter mordet 2004 på filmaren Theo van Gogh som tillsammans med den då holländska politikern och politiska flyktingen Ayaan Hirsi Ali gjorde filmen *Underkastelse*. De båda hade redan utsatts för dödshot från islamister då filmen handlar om en muslimsk kvinna som fångats i ett tvångsäktenskap där hon får utstå våld från sin man och släkt. I landet fanns ett lagförslag 2006, vilket dock inte fick gehör, om att förbjuda burkan på allmän plats. Trots detta är plagget nu, precis som i Belgien, förbjudet att bära på offentlig plats i vissa städer.

2.3.4 Italien

I Italien förekommer en liknande debatt och i nuläget behandlas ett lagförslag i det italienska parlamentet med vilket man vill förbjuda burkan och nikaben.

2.3.5 Schweiz

I Schweiz hölls nyligen en folkomröstning gällande förbudet av minareter där närmare 60 % av rösterna var för ett sådant förbud. En folkomröstning som fått stor uppmärksamhet runt om i världen då denna anses strida mot religionsfriheten.

2.3.6 Spanien

I Spanien har ämnet länge varit omdiskuterat och här pågår just nu en nationell debatt kring slöjans vara eller icke vara i det offentliga rummet.

2.3.7 Storbritannien

I Storbritannien däremot är slöjan tillåten, både i skolor och på arbetsplatser men debatten är liksom i övriga länder öppen.

2.3.8 Tunisien

I Tunisien är traditionell islamisk klädsel både för män och kvinnor förbjuden i skolor, på Universitet och på offentliga arbetsplatser sedan 1981. Detta för att förhindra den islamiska fundamentalismens framfart i landet.

2.3.9 Turkiet

I Turkiet förbjöds sharialagar och slöja 1923 då Kemal Atatürk, landets så kallade landsfader, införde sekulär republik samtidigt som han strävade efter att göra landet till en modernare och mer västerländsk stat. Här är det nu förbjudet att bära slöja på Universiteten och på offentliga arbetsplatser. Men, i och med de starka fundamentalistiska krafterna i landet, har man under senare år i viss mån börjat återgå till en mer traditionell muslimsk livsstil och då har också slöjan blivit ett allt vanligare inslag.

2.3.10 Tyskland

Vad gäller Tyskland är slöjan förbjuden i de två delstaterna Baden-Württemberg och Bayern och även här pågår en debatt i ämnet.

2.4 Situationen i Frankrike

Vi har valt att behandla situationen kring slöjan i Frankrike i ett eget kapitel i och med den lag som förbjöd bärandet av slöja som infördes i landet 2004.

Frankrike är det enda land i Europa som tagit ställning och lagstiftat i slöjfrågan. Här finns en lag sedan 2004 som förbjuder bärandet av slöja och andra märkbara religiösa symboler i de offentliga skolorna. Dess nuvarande president Sarkozy har också nyligen krävt ett förbud mot burkan, ett klädesplagg som han definierat som ”*en symbol för förnedring och slaveri*” (Expressen 27/9/09). I skrivandets stund behandlar Sarkozys regering ett förslag angående möjligheten att förvägra medborgarskap till de muslimska män som tvingar sina fruar att bära burka eller nikab (GP 11 & 17/12/09). Detta kan ses som ett resultat av den pågående offentliga debatt där en webenkät fylls i av allmänheten om vad som kännetecknar att vara en fransk medborgare (SR.se 17/11/09).

Författaren och journalisten Ingmarie Froman ser att striden mellan stat och kyrka i Frankrike har sitt upphov i 1789 års revolution. Landet blev sedan, efter en långdragen strid, 1905 en sekulär stat där kyrkan är strikt separerad från offentligheten.

Froman skriver vidare att polemiken kring just slöjan i Frankrike började på åttiotalet och nådde sin kulmen i och med en sjalkonflikt som utbröt i den lilla industristaden Creil där tre flickor, tretton och fjorton år gamla, vägrade att följa lärarnas uppmaningar att lämna klassrummet om de inte tog av sig sina slöjor. Föräldrarna åberopade religionen och menade att slöjan var ett påbud från islam vilket än mer kom att förstora konflikten då religion inte hör hemma i franska skolor. Till slut kompromissade man och lät flickorna bära sjal på rasterna men flickorna (och deras familjer) stod på sig och slutade helt att gå till skolan. Då hade striden redan uppmärksammats i hela landet och utnyttjades av i stort sett alla politiska falanger i den franska debatten. En debatt som till en början enbart hölls av män. Konflikten stod också i

centrum för den pågående maktkampen mellan moderata och mer fundamentalistiska muslimska grupperingarna i Frankrike och kom att gå så långt som till domstol där le Conseil d'État (Frankrikes motsvarighet till regeringsrätten) förklarade att slöja i skolsalar inte stred mot konstitutionen, men trots domslutet hade flickorna då redan barhuvade återgått till sin undervisning (Froman 2006:19,33–49).

Froman redogör vidare för att striden kring slöjan alltsedan dess tidvis blossat upp och kom att nå sin höjdpunkt med den lag mot religiösa symboler i skolan som infördes 2004. En del flickor som bär slöja väljer idag att läsa på distans för att undgå förbudet då det finns få muslimska friskolor i Frankrike. Men det finns andra alternativ då hela 18% av barnen i landet går i katolska friskolor och många muslimska familjer väljer att sätta sina barn i just dessa då slöjförbudet här inte gäller (Froman 2006:159)

I efterhand menar Froman att utvecklingen i Frankrike spelat de religiösa krafterna i händerna och då i synnerhet islamisterna, då den franska staten faktiskt erkänt slöjan som en religiös symbol (Froman 2006:167).

Froman tillsammans med ett flertal skribenter som Lisbeth Lindeborg (2007) pekar på att segregationen är ett mycket allvarligt problem i många av Frankrikes storstäder där gettobildning och gängkultur sedan länge är en realitet. Denna gängkultur, främst representerad av arbetslösa unga män, håller förortens kvinnor under uppsikt vilket resulterar i en kraftigt begränsad frihet. De blir bespottade om de inte bär sjal eller klär sig västerländskt ”utmanande” och de kan inte ha pojkvänner som inte tillhör gruppen. Även gängvåldtäkter är vanliga.

Dessa båda skribenter redogör för bakgrunden till den starka opinionsbildning som finns angående denna situation i Frankrike och ser mordet på Souane, en 17-årig muslimsk flicka, som en utlösande faktor. 2002 blev Souane brutalt mördad av sin före detta pojkvän och ett par medhjälpare då hon besökt några vänner som han förbjudit henna att besöka. De unga männen hällde då bensin över henne och tände sedan på.

Reaktionerna lät inte vänta på sig och det var i och med denna händelse som organisationen *Ni putes, ni soumises* (Varken horor eller kuvade) bildades. En av förgrundsfigurerna i organisationen är Fadela Amara, numera förortsminister i Sarkozys regering, som väckt stor debatt med sin bok som just har namnet *Varken horor eller kuvade* (2004) i vilken hon beskriver den terrorliknande situation många av dagens kvinnor lever under i de franska förorterna. Amara jämför denna situation med maffiakulturen, där avfallingar straffas hårt och där omertà (allmän tystnad och internlösningar av problem) är den rådande atmosfären och hon menar att det är just denna omertà som måste brytas för att också destruktiviteten i gettokulturen skall kunna få ett slut. Organisationen har också kritiserats för att vilja stigmatisera unga muslimska män som man följaktligen menar har blivit till ständigt misstänklighjorda offer för polisiär brutalitet och man har även funnit att *Ni putes ni soumises* givit en alltför ofördelaktig bild av förorten och att denna inte alls alltid stämmer (Froman 2006:117–124; Ouis 2005; Lisbeth Lindeborg 2007).

3. Mediadebatten i Sverige

I Sverige är debatten inte lika långt gången som i Frankrike. Men i och med Alia Khalifas kamp för att få bära nikab under sin utbildning till barnsköterska har det åter hettat till kring slöjan. I oktober i år lade de två centerpartisterna Staffan Danielsson och Lennart Pettersson fram ett förslag om ett totalförbud av burkan och nikaben (Expressen 6/10/09; Debatt Svt:15/10/09). Även burkan har varit omdebatterad då främst i Skolverkets omtalade burkautredningen från 2003 (ovan 1.8.2 & 1.8.3: 8)

3.1 Nikabdebatten

I skrivandets stund är det svårt för allmänheten att undgå debatten kring slöjan då denna fråga argumenteras livligt i medias olika debattforum. Sverige verkar vara uppdelat i två läger, de som vill ställa krav på invandrare och de som verkar för mångkulturen via ett kulturellativistiskt perspektiv. I Svt:s Debatt (15/10/09) diskuterades nikaben i det offentliga rummet apropå de två centerpartisternas Staffan Danielssons och Lennart Petterssons förslag (se ovan). I debatten, i vilken inga nikabbärande kvinnor velat delta, kom man egentligen inte fram till någonting. De medverkande kvinnor som bar slöja hävdade att det är en religiös rättighet att bära nikab och att det är det svenska samhället som måste ändra sig och bli mer tolerant medan deras motståndare, till vilka bland andra krönikören och bloggaren Nima Daryamadj hörde, menade att det var de som var tvungna att anpassa sig och att det är viktigt att frågan kommer upp till allmän politisk diskussion för att förhindra att Sverigedemokrater och islamistiska krafter skall få ett tyckande-monopol.

Kalla Fakta (Tv4 6/12/09) tog i programmet *Kvinnan utan ansikte* upp Alia Khalifa som på grund av nikaben hamnat i konflikt med sin Komvuxskola i Stockholm då denna ansåg att bärandet av nikab inte var lämpligt på en barnskötarutbildning. Khalifa anser sig ha blivit kränkt då hon nekades utbildning medan rektorn på skolan hävdar att problem med kommunikationen kan komma att uppstå samt att undervisning och praktik blir lidande. Problemet, menar rektorn, handlar inte om att någon blir nekad utbildning utan enbart om Khalifas klädsel som strider mot skolans regler. Stockholms stad har inga riktlinjer för klädkod och vid tillfrågan visade det sig att sammanlagt åtta förskolor har eller har haft personal med nikab. Skolborgarrådet Lotta Edblom menar att nikaben är en olämplig klädsel och att bärandet av en sådan ligger under den enskilda arbetsgivarens ansvar. Khalifa, som själv hävdar att nikaben är något bra och dessutom hennes eget fria val, kan inte se något som helst hinder med användandet av denna. Ordföranden för Socialdemokraterna kvinnoförbund Nalin Peggul som också medverkade i programmet och själv är troende muslim, diskuterar faran med detta plagg och menar att om budskapet om att vara en god och troende muslim innebär att man bär slöja så är steget inte särskilt långt till att man är en ännu godare muslim om man bär nikab. Detta, menar Peggul, är en felaktig bild av vad det innebär att vara trosutövande muslim och anser att frågan ställer muslimer mot muslimer.

Journalisten Hanne Kjöller skriver i artikeln *Niqab: Dolt ansikte-inget för pedagoger* (DN 19/09/09) angående Alia Khalifa att det måste få vara en privatsak hur man väljer att se ut då man går en utbildning men säger vidare att: ”en helt annan sak är om det går att arbeta inom det yrke man utbildar sig för med denna klädsel”. Kjöller ser att det visst kan finnas en möjlighet att bära nikab inom vissa yrken, dock inte inom läraryrket och avslutar artikeln med att rekommendera Khalifa att antingen byta yrkesbana eller kläder.

Journalisten Anna Dahlberg hävdar i sin ledare *Slaget om slöjan* i Expressen (27/09/09) att rädslan för nikaben i Europa i allra högsta grad är ”överspänd”. Att slöjan står för ett förlegat kyskhetsideal där kvinnan görs ansvarig för männens ohämmade sexualitet innebär inte enligt Dahlberg, till skillnad från vad många andra skribenter hävdar, att de kvinnor som använder slöja skulle vara förtryckta utan att denna lika gärna kan vara ett tecken på identitetssökande eller rent av en tonårsprotest. Dahlberg ifrågasätter således all den uppmärksamhet som ämnet får då hon anser detta vara ett litet och betydelselöst fenomen och menar vidare att skolor och universitet inte har skäl nog att förvägra elever att bära nikab men att det däremot finns yrken där slöjan inte passar. Detta, skriver Dahlberg, gäller inte bara Alia Khalifa och barnskötaryrket utan samtliga yrken vilka innebär personlig kontakt.

I en enkätundersökning gjord i tidskriften Arena (6/2009) där tolv svenska opinionsbildare tillfrågades om fallet Alia Khalifa visade sig intresset för frågan vara ganska svalt och att flera av de tillfrågade inte kände sig tillräckligt pålästa i ämnet. Av samtliga svars personer är endast publicisterna Haideh Daragahi och Arne Ruth för ett slöjförbud för barn under 18 år då de menar att slöjan i alla dess former fräntar kvinnan hennes identitet och reducerar kvinnans sexualitet till något obefintligt. Forskaren och konvertiten Pernilla Ouis som själv valt att ta av sig slöjan, menar å sin sida att ett förbud inte är att föredra men att det måste kunna resoneras om ansiktsslöjans lämplighet inom vissa yrken. Ouis hävdar att ”ska man jobba med människor bör man ha en klädkod som inte stöter bort människor”. Motiveringen till att tio av de tillfrågade var mot ett förbud av slöjan, burkan eller nikaben var varierande men en majoritet hävdade att ett förbud skulle vara diskriminerande och strida mot religionsfriheten och en av svars personerna; Andreas Malm, författare till den aktuella boken *Islamofobi* (2009), menade att ”i den mån nikab är en kvinnofälla kan den inte upplösas genom lagstiftning, på samma sätt som man inte kan förbjuda kvinnor från att bli hemmafruar, tolvbarnsmammor eller porrskådisar”.

Lars Åberg skriver i krönikan *Inte någon oskyldig accessoar* (GP 6/11/09) att han önskar att svenska politiker hade mer civilkurage då det gäller att sätta gränser och inte kompromissa angående det han kallar ideologisk uniformering. Åberg menar att det inte kan vara godtagbart att acceptera studenter på lärarutbildningen som bär slöja och frågar vidare om dessa ”utbildas för en separerad arbetsmarknad”. Åberg ser att slöjan måhända kan vara ett personligt val men att detta inte på något sätt är ett oskyldigt dito utan ett plagg som manifesterar att man inte accepterar den sekulära demokratin.

3.2 Debatten om islamistisk fundamentalism

I slutet av 2009 har det debatteras vilt i medierna kring det tyckandemonopol som många skribenter menar givits till de fundamentalistiska krafterna av islam i dagens Sverige och den passivitet vad gäller dessa krafter som ett antal politiker, med Nalin Pekgul i spetsen, hävdar existerar bland svenska beslutsfattare.

Det finns flera kvinnoaktivister som efterlyser ett ställningstagande bland svenska politiker och detta uttalade Nalin Pekgul sig om i ett framträdande Tv4:s Nyhetsmorgon (24/11/09) där hon debatterade denna fråga med Mehmet Kaplan från Miljöpartiet och Johan Pehrson från Folkpartiet. Pehrson menade att det var passande att just Pekgul uttalade sig om islamisternas övergrepp i Tensta och Rinkeby då hon själv var muslim varpå Pekgul ilsknade till och menade att det var precis detta, de svenska politikernas feghet, som var felet och undrade varför hon skulle vara mer berättigad än Pehrson att uttala sig i denna fråga. Samtidigt förvrängde Mehmet Kaplan debatten då han ville få det till att man borde tala mer om att samtliga klä-

desplagg, med betoning på slöjan, skall accepteras i alla situationer i samhället vilket återigen fick Peggul att reagera då hon inte alls är mot slöjan men att det faktiskt var kvinnors bortval av denna som här diskuterades.

I Svt:s Dokument inifrån: *Slaget om muslimerna* (6/12/09) hävdades att många muslimer världen över ser det som ett problem att det är de konservativa krafterna inom islam man lyssnar till i väst och att dessa gjort sig till förespråkare för resten av muslimerna. Journalisten Evin Rubar granskar i programmet de organisationer (bl.a. islamiska förbundet) som fått kritik för att vara fundamentalistiska och gjorts till representanter för den så kallade ”muslimiska gruppen” i Sverige. Rubar menar att det i Sverige beräknas att cirka 400 000 människor har sitt ursprung i ett land där islam är huvudreligion och att endast en liten del av dessa är praktiserande muslimer. Medverkade gjorde också bland andra ordföranden för socialdemokraternas kvinnoförbund Nalin Peggul och islamvetaren Pernilla Ouis vilka menade att ovan nämnda organisationer endast representerar en liten andel av denna religionspraktiserande minoritet och att det därmed är mycket märkligt att det just är dessa organisationer som får komma till tals i den offentliga debatten vilket ger en mycket snedvriden bild av islam samtidigt som det spär på islamofobernas bild av islam.

Nalin Peggul, diskuterade i Svt:s Agenda (9/11/09) tillsammans med Mohammed Amin Kharraki, ordförande för Sveriges Unga Muslimer (en organisation med ca 5000 medlemmar och med koppling till flera andra muslimska organisationer), om de problem som finns i bland annat Stockholmsförorten Tensta där fundamentalistiska muslimer attackerat kvinnor som bär för korta kjolar eller går utan slöja. Nalin Peggul, själv boende i Tensta, bär kort kjol sedan den 8 mars i år i det hon kallar för sin ”talibanprotest”. Kharraki definierade Pegguls protest som populistiskt valpropaganda och menade att det finns många andra betydligt viktigare frågor att behandla kring utanförskap och förortsproblematik. Peggul menade att så inte är fallet utan att hon talat om dessa frågor sedan mitten på 90-talet och hon vill vara en förebild för muslimer i allmänhet och för sin dotter i synnerhet. Peggul betonar vikten av att ”vi måste stå upp för demokrati, jämställdhet, frihet och mänskliga rättigheter”.

Peggul efterlyser även i en debattartikel i DN (17/11/09) en öppen samhällsdebatt kring religiös extremism och vill se ett tydligt ställningstagande från politiker om allas lika värde. I artikeln visar Peggul på polisens passivitet då ungdomar i Tensta förhindrades av islamister att gå på en alkoholfri danstillställning och dessa män själva hävdade att de ”bara stod och tittade”. Hon menar att just detta är en form av rasism; att låta dessa ”andra” få sköta sina angelägenheter inom den egna gruppen och att rättssystemet här måste reagera.

Även Malin Lernfelt menar i sin artikel *Få muslimer är islamister* (GP 14/12/09) att det är ohållbart att Sveriges politiska etablissemang låter islamisterna få ”stå oemotsagda när de säger sig representera en majoritet av landets muslimer”. Lernfelt skriver vidare att det är konstigt att sådana som islamisten och ordföranden för det islamiska förbundet Abdirisak Waberi som bland annat hävdar att muslimska kvinnor som inte bär slöja inte är muslimer får stå oemotsagda i det offentliga samtalet kring islam. Lernfelt ställer också frågan hur Göteborgsmoderaterna kan ha Waberi på sin riksdagslista vars kontroversiella uttalanden om polygami, könsuppdelning och mannens rätt att slå en otrogen hustru helt strider mot moderaternas jämställdhetsideal. Denna politiska välvilja gör, avslutar hon sin artikel, att den offentliga bilden av islam blivit felaktig och att allmänheten följaktligen börjat likställa alla muslimer med islamister.

I Svt:s Existens (12/11/09) intervjuas Irshad Manji, en västerländskt klädd kvinna utan slöja som väcker stora reaktioner på grund av sina kontroversiella åsikter om islam. Manji är

muslim, feminist och starkt kritisk till umman (den världsvida muslimska gemenskapen) och kollektivtänkandet inom islam där Manji menar att stamsamhället blivit till norm. Hon vill tillbaka till den tillåtande och ”myllrande basaren” där ett fritt samtal om religion kan hållas då hon hävdar att islam måste tas tillbaka till de vardagstroende från de konservativa krafter som idag har tolkningsföreträde. Dagens islam är en föråldrad religion, något Manji klandrar muslimerna själva för och hon använder sig av ett Korancitat för att uppmana till förändring: ”Gud förändrar inte människors villkor förrän de själva förändrar sitt sinnelag” (Koranen 13:11). Manji är på grund av sina tankegångar älskad av nyliberaler samtidigt som hon blivit hårt ansatt av islamister och har även fått kritik för att vara ovetenskaplig och för att ha en egen agenda som svartmålar islam och på så vis spelar islamofoberna i händerna något Manji själv ser som rent nonsens då hon menar att ”man skall dömas av Gud, inte av andra muslimer”.

Dilsa Demirbag Sten värnar i artikeln *Kritik är inte islamofobi* (GP 18/10/09) om yttrandefriheten då hon hävdar att begreppet islamofobi används för att tysta religionskritiker. Demirbag Sten menar att de muslimska organisationerna på ett effektivt sätt brukat begreppet för att förvandla kritiken av islam till en kränkning av muslimer och hon understryker följaktligen vikten av att göra skillnad på religionskritik och en stigmatisering av muslimer. Därför efterlyser Demirbag Sten även en tydlig separation mellan de individer som har en bakgrund i ett muslimskt land och religion.

I en annan artikel i GP (7/12/09) betonar Demirbag Sten återigen vikten av att göra skillnad mellan individer och religion och menar sig vara ”starkt kritisk till och oroad över politisk islam, och över hur fundamentalister flyttar fram sina positioner”. Hon skriver vidare att alla muslimer faktiskt inte är ansvariga för vad den fundamentalistiska falangen av islam står för precis som katoliker inte kan hållas ansvariga för vad påven säger.

4. Metod, material och procedur

4.1 Metod

För att genomföra vårt examensarbete och få svar på dess frågeställning om lärare är för eller mot att elever bär slöja i grundskolan och om de ser detta som förenligt med läroplanens värdegrund har vi genomfört en kvantitativ enkätundersökning vilken vi presenterar nedan.

4.1.1 Enkätundersökningen

I och med att en enkätundersökning är en form av skriftlig kommunikation sökte vi utforma introduktionen av denna på ett så tilltalande och intresseväckande sätt som möjligt där vi även betonade att detta var en seriös och för oss viktig studie.

Vi använde oss av strukturerade och standardiserade frågor och strävade efter att formulera dessa på ett så preciserat och detaljerat sätt som möjligt. Majoriteten av frågorna har således fasta och uttömmande svarsalternativ medan vi lät den sista frågan vara öppen. De inledande frågorna är neutrala och behandlar de bakgrundsvariabler vi ville ha svar på samtidigt som avslutningsfrågan är, som ovan nämnt, öppen där svarspersonerna gavs möjlighet att lägga till sådant de upplevde vara relevant för ämnet (Esaiasson m.fl:2002:254–258,268-269, 274-276, Patel & Davidsson 1991:60–68).

De tillfrågade var grundskolelärare för de senare årskurserna i Göteborgs stad. Att vi valde just en enkätundersökning föll sig naturligt då vi var tidsbegränsade och denna metod anses relativt tillförlitlig och lätthanterlig.

Vid genomförandet valde vi att personligen presentera oss på de berörda skolorna och att vänta under det att lärarna fick svara på enkäterna för att på så sätt försäkra oss om ett så litet bortfall som möjligt och även kunna stå till tjänst med eventuella förtydliganden. Vi gjorde således en så kallad ”enkätundersökning under ledning” (Patel & Davidsson 1991:60).

Deltagandet i enkätundersökningen var anonymt då vi ansåg att frågorna var av känslig karaktär (op.cit:63-64). Kravet på validitet, alltså att undersökningen verkligen mäter det som teoretiskt framställts i dess frågeformulering, och även dess reliabilitet; det vill säga att det inte förekommer några slumpmässiga fel (”slarv”) eller andra avvikelser från en normal situation och att enkäten skall kunna genomföras igen med liknande resultat, har varit en genomgående tanke då vi utförde vår studie (Esaiasson m.fl:2002:61–69).

4.1.2 Urval för enkätundersökningen

För att uppnå ett tillförlitligt och generaliserbart resultat borde vår population ha bestått av ett slumpmässigt urval av hela Sveriges grundskolelärarkår men i och med tids- och resursbrist har det för oss från början varit aktuellt med ett begränsat, icke-slumpmässigt urval. I vår undersökning har vi velat använda oss av den vetenskapliga metoden jämförande design – mest lika metoden vilken utgår från studiet av strategiskt utvalda fall som sinsemellan är så lika som möjligt; skolorna har ju alla lärare, elever och bedriver undervisning (relevanta oberoende variabler), utom på en punkt, nämligen den oberoende förklaringsvariabeln vilken här är

direktkontakten med elever som bär slöja (op.cit:110–112,176-187). De fem Göteborgsskolor vi valde är därför belägna i stadsdelar med kraftigt skiftande social struktur.

Vad gäller analysenheterna (lärarna) valde vi att göra ett icke-slumpmässigt urval, ett så kallat självselektionsurval där tio lärare på varje skola, på frivillig basis, själva fick välja om de ville delta i undersökningen eller inte och därav kunde vi märka att flera lärare på skolorna inte var villiga att delta i undersökningen. Sålunda måste vi också konstatera att denna undersökning kanske inte är så representativ eller generaliserbar som vi önskat. Dock bör nämnas att vi försökte säkerställa representativiteten genom att få med lika många män som kvinnor och få en så bred åldersfördelning som möjligt. (op.cit:198-199, 211).

4.2 Textmaterial

För att kunna bedriva en noggrann och utförlig bakgrundsstudie har vi använt oss av en rad olika källor. Vi har sökt litteratur på alla tillgängliga bibliotek och i egna och andras samlingar och följaktligen funnit en hel del för oss relevant dito vilken vi tagit del av för att sedan kunna relatera till denna i vår uppsats. Även Internet har varit oss till stor hjälp då vi där kunnat hämta information om både den svenska och också den utländska debatten i ämnet genom artiklar på diverse språk. I och med att temat om slöjan är mycket aktuellt har vi under uppsatsens gång följt den ständiga ström av tidningsartiklar samt radio- och TV- program som behandlat detta. Alla dessa källor har varit oss till stor nytta i vår forskning.

4.3 Procedur för enkätundersökningen

Vi inledde vår undersökning med att sammanställa en enkätundersökning och därefter kontaktade vi fem olika kommunala skolor i Göteborg varav tre i förorten: Skola A, Skola B och Skola C samt två i centrum; Skola D och skola E.

Valet föll på dessa då vårt mål var att göra studien på skolor med vitt skiftande elevunderlag; skolorna A och B är belägna i stadsdelar som kan betecknas som problemförorter med mycket hög andel invandrare, varav många med ursprung i länder där islam är majoritetsreligion, vilket naturligtvis gör avtryck i de båda skolorna där skola A har flest slöjbärande elever.

Skola C är även den en förortsskola men av helt annan karaktär då detta område kan definieras som ett svenskdominerat medelklassområde.

Skola D är centralt belägen och har traditionellt varit en ”svensk” medelklasskola men har på senare år fått allt fler pendlare elever från Göteborgs norra förorter, vilka har hög andel invandrare. Detsamma gäller för, om än i något mindre utsträckning, skola E.

Efter samtal med samtliga rektorer bestämdes dag och mötesplats för genomförandet av vår enkät. På samtliga skolor deltog vi i lärarkonferenser där så hela lärarkåren var samlad. Därefter gjorde vi tillsammans med vår kontaktperson en kort presentation av oss och vårt forskningsarbete och efterfrågade tio stycken frivilliga lärare på respektive skola. Dock försökte vi, som ovan nämnt, se till att de svarande var så jämt fördelade som möjligt vad gäller ålder och kön. Vi fanns också till hands under det att svarspersonerna genomförde enkäten för att kunna svara på eventuella frågor.

5. Resultat

Vi har valt att redovisa den del av empirin som består av svaren på de väsentligaste frågorna i enkätundersökningen i en tabell för att på så vis försöka tydliggöra de tillfrågade lärarnas ställning i frågan om slöjan i grundskolan. Hela enkätundersökningen återfinns i Bilaga 1.

5.1 Resultattabell

Nedan i Kolumnerna redovisas *svaren* på frågorna från de fem aktuella skolorna. Alla frågor, utom fråga B och C, kan ha två svar: Ja eller Nej. Frågorna B och C kan bara ha svaret Ja.

	FrågaA		FrågaB	FrågaC	FrågaD		FrågaE		FrågaF		FrågaG	
Svar	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Skola A	6	4	9	1	7	3	6	4	4	6	3	7
Skola B	8	2	6	4	5	5	3	7	6	4	4	6
Skola C	5	5	7	3	10	0	9	0	2	8	8	1
Skola D	6	4	5	5	7	3	4	6	3	7	6	4
Skola E	5	5	6	4	7	3	5	4	3	7	5	4
Total	30ja	20nej	33ja	17ja	36ja	14nej	27ja	21nej	18ja	32nej	26ja	22nej

A. Är du insatt i den pågående mediadebatten kring slöjan?

Svar 1: Ja

Svar 2: Nej

B. Tycker du att slöjan har med religion att göra?

Svar 3: Ja

C. Tycker du att slöjan har med kultur och traditioner att göra?

Svar 4: Ja

D. Anser du att användande av slöjan är förenligt med den svenska skolans värdegrund?

Svar 5: Ja

Svar 6: Nej

E. Anser du att det är förenligt med svenska jämställdhetsideal att bära slöja?

Svar 7: Ja

Svar 8: Nej

F. Tycker du att det behövs tydliga riktlinjer gällande bärandet av slöjan i skolan?

Svar 9: Ja

Svar 10: Nej

G. Är du för att elever bär slöja i skolan?

Svar 11: Ja
Svar 12: Nej

5.2 Resultatredovisning

Som vi nämnt ovan var vårt urval av lärare ett så kallat självselektionsurval där tio lärare på varje skola själva fick välja om de ville vara med i undersökningen eller inte vilket gjorde att vi tyckte oss märka att flera lärare var direkt ovilliga att delta i studien då de fick reda på vad denna handlade om trots att vi påminde om att studien skulle vara helt anonym. Detta gör att vi tycker oss kunna påstå att frågan om slöjans vara eller icke vara i grundskolan är känslig. Att en del lärare inte gärna vill eller vågar ta ställning i en dylik fråga tror vi kan botten i en rädsla av att inte var politiskt korrekt.

Vilken var så inställningen till studiens huvudfråga (fråga G)? De flesta lärarna, 26 av de 50 tillfrågade, var för att elever bär slöja i grundskolan. Dock var 22 mot detsamma. Nämnas bör att vi fick 2 interna bortfall på just denna fråga, det vill säga att det var två tillfrågade som svarade på enkäten för övrigt men valde att inte ta ställning för eller mot slöjan i skolan.

På fråga D, om slöjan är förenlig med den svenska skolans värdegrund, ansåg hela 36 att slöjan så var medan endast 14 inte tyckte detta.

På fråga E: Anser du att det är förenligt med svenska jämställdhetsideal att bära slöja, svarade 27 lärare att slöjan var detta och 21 att den inte var så. Också på denna fråga fick vi 2 interna bortfall.

5.3 Resultat för studiens hypotes

Vår hypotes om att det bland de lärare som inte kommer i direktkontakt med slöjbärande elever ofta finns en mer positiv och kulturell relativistisk inställning än bland dem som dagligen arbetar med slöjbärande elever har stärkts då 7 av 10 lärare på den mest "slöjtäta" skolan (skola A) var mot slöjan i skolan och likaså 6 av 10 på den näst "slöjtätaste" skolan (skola B).

På den skola där det fanns mycket få elever med slöja (skola C) var hela 8 av 10 svarspersoner positiva till slöjan i skolan.

5.4 Resultat för varje skola

Nedan redovisas utförligare de frågor vi ansåg vara mest relevanta i enkätundersökning. Vi gör här även en kortfattad redogörelse för den öppna frågan på varje skola.

5.5 Skola A

Skola A är en skola med mycket hög invandrartäthet och andelen elever som bär slöja är också den mycket hög. De flesta lärarna på skolan har varit verksamma under en längre period och vår uppfattning under besöket var att lärarengagemanget inte var särskilt stort då vi tyckte oss förnimma en känsla av uppgivenhet i lärarrummet. Samtidigt verkade ämnet i sig vara känsligt då de deltagande lärarna betonade vikten av att få förbli anonyma, så även inför varandra. Här ser vi också att sju av tio tillfrågade lärare var mot att elever bär slöja i skolan vilket är den högsta andelen i vår studie.

5.5.1 Öppen fråga skola A

Sex stycken av de tillfrågade valde att svara på den öppna frågan och de två av dessa som var för bärandet av slöja i skolan menade att slöjan var acceptabel så länge den var frivillig och att ett förbud snarare skulle leda till större segregation då många föräldrar då skulle välja muslimska friskolor där slöjan är obligatorisk eller åtminstone en rekommendation. Dessutom menade dessa att det viktiga inte är det som sitter utanpå huvudet utan det som finns under slöjan. De övriga fyra, vilka var emot slöjan i skolan, hävdade att om man nu underströk vikten av att vara en rättrogen muslim, vilket de ansåg slöjan vara en symbol för, borde detta också visa sig i elevens uppträdande i allmänhet. De ansåg vidare att många flickor började bära slöja i alltför tidig ålder.

5.6 Skola B

Skola B är även den en skola med mycket hög invandrartäthet där många elever bär slöja. Under vårt besök fick vi tillfälle att träffa hela lärarkåren och fick uppfattningen att det fanns en medvetenhet, en positiv dynamik och ett stort samarbete över ämnesgränserna lärarna emellan. Vi fick känslan av att många av lärarna på denna skola brann för sitt yrke och på så sätt hamnade i en försvarsposition vad gällde eleverna: "vi skulle minsann inte komma där och tycka att deras elever var sämre bara för att de bar slöja". Även på denna skola var majoriteten mot slöjan; 6 av 10.

5.6.1 Öppen fråga skola B

Totalt valde sju lärare att svara på den öppna frågan varav tre var mot slöjan. De sistnämnda hävdade att det fria valet var viktigt och såg föräldrars tvång som ett rent övergrepp. De fyra ja-sägarna var överrens om att det var legalt att bära slöja om detta var flickans eget val och hänvisade till den individuella friheten. De flesta menade också att slöjan inte utgjorde något hinder i undervisningen. Dock fanns en lärare som stolt berättade om sin överenskommelse med vissa elever vilka under denna lärares lektioner i hemlighet tog av sig sina slöjor då dessa utgjorde ett hinder i undervisningen. Läraren förklarade även vilken frihet detta betydde för flickorna vilkas rörelseschema helt kom att förändras då detta för dem innebar ett helt nytt uttryckssätt.

5.7 Skola C

Skola C är belägen i en av Göteborgs "bättre" förorter vars upptagningsområde till största delen bebos av "svensk" villamedelklass. Andelen invandrare i skolan är relativt låg och de slöjbärande flickorna mycket få. Medelåldern bland lärarna är också den låg och många är nyligen utexaminerade. Vi upplevde det som att man här lade mycket kraft på undervisningen och skolans miljö framstod som engagerande och familjär. Slöjfrågan framstod som tämligen främmande för denna skolas lärare och här var hela åtta av nio (ett internt bortfall) för slöjan i skolan.

5.7.1 Öppen fråga skola C

Denna fråga besvarades endast av tre personer varav samtliga var för bärandet av slöja i grundskolan och ansåg att denna på alla plan var förenlig med svenska jämställdhetsideal. En synpunkt som framkom var att slöjan inte bör vara heltäckande då ögonkontakt ansågs viktig. En annan fråga var varför vår undersökning inte gällde sikhers med turban.

5.8 Skola D

Skola D är en centrumskola men vars nuvarande upptagningsområde sträcker sig ända ut till de norra förorterna. Cirka 40 % av skolan elever har invandrarbakgrund men mycket få av dessa bär slöja. En tredjedel av lärarkåren består av äldre lärare med lång yrkeserfarenhet. Just bland dessa lärare tycktes det oss finnas en oro för skolans utveckling i mångkulturens tecken medan detta bland de yngre inte alls verkade utgöra ett problem. Fyra lärare är här mot slöjan medan sex är för.

5.8.1 Öppen fråga skola D

Sju svars personer svarade på denna fråga varav fyra stycken var för slöjan. Dessa menar att det viktiga finns under slöjan och att det är upp till varje individ och familj att fatta beslut om användandet av denna och dessutom att mångfald leder till förståelse och demokrati samtidigt som en av ja-sägarna anser att pedagoger själva inte bör täcka sig då dessa bör kunna kommunicera fritt. En av de tre nej-sägare underströk att slöjan står för kvinnoförtryck medan de andra två var mot religion och därmed slöjan som de såg som en symbol för denna.

5.9 Skola E

Skola E är även den en centrumskola med ett upptagningsområde från stora delar av staden. Här är procenten elever med invandrarbakgrund obetydligt lägre än på skola D och det finns väldigt få elever med slöja och de flesta av de tillfrågade hade ingen direktkontakt med dessa flickor. Lärarkåren är relativt ung och andelen manliga lärare mycket liten. Frågan verkade här inte väcka något större intresse kanske beroende på att denna inte var speciellt aktuell på skolan. Här är det fem lärare som är för slöjan medan fyra svarade att de var mot samtidigt valde en lärare att inte svara på just denna fråga.

5.9.1 Öppen fråga skola E

Den enda svars person som var mot slöjan i skolan som svarade på denna fråga underströk att slöjan inte på något sätt kan vara förenlig vare sig med läroplanen eller med de svenska jämställdhetsidealerna och ansåg dessutom att slöjan inte har med religion att göra då denna inte är ett tvång enligt Koranen. De fyra svars personer som var för slöjan menade att om denna inte utgjorde ett hinder i undervisningen och inte täckte "för mycket" så var den acceptabel.

5.10 Slutsats och resultatanalys

Som vi tidigare nämnt är syftet med denna uppsats att försöka utröna var grundskolelärare står i frågan om slöjan i skolan. En majoritet av lärarna, om än en liten sådan, är för att elever skall få bära slöja i skolan men genom studien har vi sett att åsikterna om slöjan skiftar starkt beroende på var man arbetar någonstans. Således är vi benägna att hävda att vår hypotes har stärkts.

Det som har förvånat oss är att många lärare anser att slöjan både är förenlig med den svenska skolans värdegrund och svenska jämställdhetsideal men samtidigt är mot slöjan i grundskolan. En klar majoritet av de tillfrågade menade att slöjan var ett religiöst attribut vilket tyder på att de inte är särskilt insatta i sløjans historia. Dessutom var det relativt få lärare som efterlyste direktiv kring slöjan, dock ville en majoritet av de som gjorde så att dessa skulle komma från staten.

Under våra besök på skolorna fick vi tillfälle att samtala med lärare och rektorer och fann ofta, vad vi upplevde, en rädsla över att inte vara politiskt korrekt. Man ville med alla medel undvika att riskera att bli betraktad som intolerant eller rentav islamofob. Vi märkte även en

självklarhet bland de yngre lärarna vad gäller multikulturell acceptans då deras attityd snarare vittnade om en uppmuntran och ett välkomnande av seder och bruk som inte tillhör den svenska normen. Dessa unga lärare verkade inte på något vis kunna ifrågasätta eller problematisera slöjan utan accepterade den förbehållningslöst.

De äldre lärarna visade en mer tveksam inställning till slöjan samtidigt som de verkade ovilliga att öppet visa denna tveksamhet för att på så sätt inte framstå som förlegade eller inskränkta.

Ett problem vi stött på under arbetets gång har varit att många av lärarna inte verkade förstå frågorna i enkäten. Visste de t.ex. vad den svenska skolans värdegrund och dess jämställdhetsideal står för? Vid diskussion med vissa lärare fick vi uppfattningen att dessa helt var mot slöjan samtidigt som deras enkätsvar vittnade om något helt annat. Kan det vara så att det skrivna ordet väger tyngre än det talade? Detta tycker vi oss klart och tydligt ha kunnat urskilja under vår studie. Vi tror helt enkelt att de flesta svarspersonerna inte förstod att enkäten ville få svar på en rent principiell fråga och inte utgjorde ett personangrepp på vare sig elever eller lärare. Vi var självklart inte ute efter att kritisera någons undervisning eller ifrågasätta slöjbärande elevers kapacitet eller förmågor.

Ytterligare ett problem har varit att rent praktiskt få tag på skolor vilka varit villiga att ställa upp då många rektorer sökt skydda sin lärarkår mot ytterligare belastningar. Dessutom har bemötandet inte alltid varit det mest önskvärda. Vi kunde även se att många lärare kände ett behov av att skydda sina slöjbärande elever då de, precis som författaren Ingmarie Froman (2006:7), betonade att det är det som finns under slöjan som räknas och att denna inte på något sätt har med elevers prestationsförmåga att göra.

6. Slutdiskussion

Pernilla Ouis och Lars Åberg hävdar båda att slöjan är en ideologisk symbol som står för ett avståndstagande från den rådande samhällsnormen (Sydsvenskan 20/10/06; Humanisten 3/2009; GP 6/11/09). Vi är benägna att samtycka och undrar om någon, slöjbärande eller inte, verkligen är så naiv att hon eller han tror att slöjan i Västvärlden ses som ett oskyldigt attribut. Är det möjligt att mena att ett barn på åtta-tio år själv har valt att bära slöja och/eller hellånga kläder? Självklart har slöjan inte något med en flickas personlighet i sig att göra men att inte se denna som ett ställningstagande vill vi hävda vara i oskyldigaste laget.

Både Nalin Pekgul (DN 17/11/09) och Lisbeth Lindeborg (SvD 7/3/07) hör till kritikerna av den rådande kulturrelativismen som välkomnar mångkulturen utan att över huvud taget ifrågasätta denna, något dessa kritiker menar inte alls främjar varken kvinnor eller män med ursprung i de kulturer där till exempel hederstradition råder. Mentaliteten blir så en slags ”de och vi” dito där det som gäller för ”oss svenskar” inte behöver gälla för dem, ”de andra”, och där allt kan accepteras i religionens och/eller kulturens namn. Vi är överens med dessa kritiker om att det ligger en fara i detta allmänna accepterande som vi menar i sig försvårar ett itutagande med de negativa subkulturer som ofta återfinns i förorten i vilka åtskillnad mellan könen, tvångsäktenskap, homofobi och hederskultur bejakas.

Lisbeth Lindeborg (DN 6/4/07) hävdar också att man i Sverige har svårt att bli publicerad om man skriver om islam och kvinnoförtryck och att risken är stor att bli kallad för islamofob, då särskilt av manliga skribenter (t.ex. Andreas Malm ovan: 3.1:16) och hon menar vidare att det rentav är förräderi att som västerländsk kvinna inte agera och i stället vara politiskt korrekt i dessa frågor. Detta att inte våga säga ifrån eller vara öppen med vad det är som gäller tycker vi verkar vara ett problem på vissa skolor då vi, genom vår studie, själva erfarit denna rädsla för att verka alltför kritisk till dessa ”andras” kulturer och traditioner. Vi menar att det är viktigt att inte bejaka allt bara för att det kommer någon annanstans ifrån och ser detta som ett tecken på en allmän ryggradslöshet, där svensketniska politiker vägrar att ta i frågan samtidigt som islamisterna får gehör för sina krav.

Vi tycker oss även genom vår undersökning ha kunnat se att det förbud som det i Frankrike inte skulle kunna genomföras i Sverige, i alla fall inte just nu. Vi kan jämföra med hur det förslag om ett allmänt burka- och nikabförbud som de två centerpartisternas Staffan Danielsson och Lennart Petterson lade fram mottogs (Expressen 6/10/09; Debatt Svt:15/10/09). Dessa båda politiker blev närmast utfryssta av sina partifränder. Men var deras förslag verkligen så kontroversiellt? Är burkan och nikaben något vi önskar se mer av i samhället? Är det inte bra att slöjan i alla dess former lyfts fram och diskuteras på ett rationellt och objektiva sätt? Sedan kan man alltid resonera om ett förbud inte istället skulle leda till en motreaktion.

I Frankrike är slöjan något man öppet vågar diskutera och där kvinnor som Fadela Amara, som är en av grundarna till rörelsen *Varken hora eller kuvad* (2004) och nu förortsminister i Sarkozys regering, politiskt kunnat göra sina röster hörda. Vi menar att frågan även i Sverige måste kunna lyftas fram utan att parallellt dras till främlingsfientlighet och islamofobi. Vidare anser vi att Frankrike, i all välmening, begått ett misstag då de faktiskt spelat islamisterna i händerna då de erkänt slöjan som en religiös symbol, något som flera islamkännare hävdar har ett mycket svagt stöd i Koranen (Froman 2006:167; Ouis 2009). Med detta ser vi att frågan om

slöjan i sig är mycket komplex; stödet för slöjan i koranen är litet men trots detta ses denna av många religiösa muslimer som en symbol för rättrogenhet.

Precis som islamforskaren Pernilla Ouis vill vi så mena att slöjan är en del av en kulturtradition med rötter i det antika Europa och Asien som felaktigt kommit att bli förknippad med islam. Visst står det att läsa i Koranen att kvinnan bör skylla sina behag men att de skall täcka sitt hår eller hela sin kropp är en ren tolkningsfråga (Ouis 09). Men naturligtvis måste man i diskussion respektera och ha i åtanke det faktum att många troende ser slöjan som ett religiöst plagg.

Samtidigt undrar vi liksom författaren Chahdortt Djavann (2007) varför kvinnan ska behöva bära hela ansvaret för både sin och mannens sexualitet och vill även peka på att slöjan får motsatt effekt då vi, precis som Djavann, menar att det är att objektifiera och sexualisera en flicka om man tar på henne hellånga kläder och sjal bara för att skylla eller skydda henne från männens lystna blickar.

För att avsluta vill vi återigen citera den algeriska författarinnan Assia Djebar då hon beskriver sin bild av det kvinnliga tillståndet i den islamiska världen:

Denna bild - en realitet jag i min barndom fann påtvingad min mor, mina mostrar och fastrar och ibland också mina jämnåriga kusiner, en skandal som jag redan då upplevde som enorm - dyker upp i början av detta sökande: en enslig kvinnogestalt, som i sin svepning inkarnerar den islamiska världens 500 miljoner segregerade." (Djebar 2002 (1995): 177-178).

6.1 Förslag till fortsatt forskning

Under genomförandet av vår undersökning märkte vi att det fanns ett genuint intresse bland många rektorer och lärare och att frågan om slöjan således borde få bli föremål för en vidare studie på nationellt plan, inte bara bland lärare utan även bland skolledning och politiker, för att så få en mer tillförlitlig och generaliserbar bild. Även forskning kring hur skolan tar itu med hedersrelaterad problematik ser vi som något vilket borde prioriteras.

Vi har också sett att ämnet är vida diskuterat i hela Europa och tror att det således skulle vara mycket intressant om någon utförde en jämförande studie mellan de europeiska länderna. På samma sätt ser vi det som mycket viktigt att det tydligare framkommer att de som verkar ha åsiktsmonopol vad gäller islam allt som oftast är de muslimska fundamentalisterna och menar följaktligen att det skulle vara värdefullt om en studie gjordes i denna sak.

7. Litteratur och referenslista

- Ajredinovski, Elif (2004) *Slöjan i den svenska skolan*. C-uppsats för Malmö Högskola.
- Al-Khuli, Al-Bahi (1993) *Islam och den moderna kvinnan*. Arboga: Textab.
- Andersson Fredrik (2006) *Slöja i skolan? Inställningen hos skolledningar, politiker och ungdomar i Sverige under tidsperioden 2003-2005. Studien jämförs även med den tidigare franska debatten*. C-uppsats för Institutionen för religion och kultur Linköpings Universitet.
- Bibeln (1999) Örebro: Bibelkommissionen, Svenska Bibelsällskapet och Bokförlaget Libris.
- Djavann, Chahdortt (2007) *Ner med slöjan*. Helsingborg: Sekwa Förlag.
- Djebar, Assia (2002) *Ett fängelse så stort*. Stockholm: Leopard Förlag.
- Esaiasson, Peter, Gilljam, Mikael, Oscarsson, Henrik, Wängnerud (2002) *Metodpraktikan*. Stockholm: Nordstedts Juridik.
- Froman, Ingmarie (2006) *Islam, brudar & paljetter*. Stockholm: Ordfront.
- Karlsson Minganti, Pia (2007) *Muslima, islamisk väckelse och unga muslimska kvinnors förhandlingar om genus i det samtida Sverige*. Stockholm: Carlsson Bokförlag.
- Koranen i översättning av Mohammed Knut Bernström (1998) *Koranens Budskap*. Stockholm: Proprius Förlag
Lpo94
- Mernissi, Fatima (1991) *The Veil and the Male Elite: A Feminist Interpretation of Women's Rights in Islam*. Great Britain: Perseus Books Publishing. L.L.C
- Otterbeck, Jonas (2000) *Islam, muslimer och den svenska skolan*. Lund: studentlitteratur.
- Ouis, Pernilla & Roald, Anne Sofie (2003) *Muslim i Sverige*. Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Patel, Runa & Davidson, Bo (1991) *Forskningsmetodikens grunder, Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Lund: Studentlitteratur.
- Roald, Anne Sofie (2001) *Women in Islam: The western experience*. London: Routledge.
- Samuelsson, Jan, & Fauzi, Sanaa (2005) *Kvinnornas islam*. Stockholm: Författarens Bokmaskin.
- Seierstad, Åsne (2002) *Bokhandlaren i Kabul*. Stockholm: Norstedts Förlag.
- Sernhede, Ove (2002) *AlieNation is my Nation, hiphop unga mäns utanförskap i det nya Sverige*. Stockholm: Ordfront Förlag.

Stenberg, Leif (1999) *Muslim i Sverige*. Stockholm: Bilda Förlag.

Sekundärlitteratur:

Berge, Elin & Manga, Edda (2006) *Slöjor*. Värnamo: Fälth & Hässler.

Ghasemiani, Soleyman (2004) *Slöjan; jämställdhet eller kvinnoförtryck?*. Angered: Hanaförlaget.

Gilje, Nils & Grimen, Harald (2007) *Samhällsvetenskapernas förutsättningar*. Göteborg: Daidalos.

Artiklar och tidningsnotiser:

Arena (2009) nr. 6 s. 38

Dahlberg, Anna. (2009, 27 september). Slaget om slöjan. *Expressen*.

Demirbag, Dilsa. Kritik är inte islamofobi (2009, 18 oktober). Bara individer har rättigheter (2009, 7 december). *Göteborgs Posten*.

Göteborgs Posten: (11/12/09) s. 25

Hedström, Ingrid. (2004, 2 november). Holländsk filmare sköts till döds på öppen gata. *Dagens Nyheter*.

Karlsson, Karl-Johan. (2009, 6 oktober) .De vill förbjuda burkan i Sverige. *Expressen*.

Kjöller, Hanne. Niqab. (2009, 19 september). Dolt ansikte – inget för pedagoger. *Dagens Nyheter*.

Lernfelt, Malin. (2009, 14 december).Få muslimer är islamister. *Göteborgs Posten*.

Lindeborg, Lisbeth. (2007, 7 mars). Tolerans dödar muslimska kvinnor. *Svenska Dagbladet*.

Lindeborg, Lisbeth. (2007, 6 april) .Mångkulturen en fälla för franska kvinnor. *Dagens Nyheter*.

Ouis, Pernilla. (2006, 20 november). Pernilla Ouis läser om slöjan. *Sydsvenskan*.

Ouis, Pernilla. (2009), Ett ofrånkomligt förtryck. *Humanisten* nr. 3

Pekgul, Nalin. (2009, 17 november). Vi måste våga ifrågasätta den religiösa extremismen. *Dagens Nyheter*.

Sörman, Anne. Bakom slöjan. *Populärhistoria*. nr 5/2006.

Åberg, Lars. Inte någon oskyldig accessoar). *Göteborgs Posten* (2009, 6 november).
Metro (2009, 1 december) s. 11

Tv:

Agenda Svt (9/11/09) Nalin Pegguls talibanprotest
Debatt Svt (15/10/09) angående Staffan Danielsson och Lennart Petterson
Dokument inifrån Svt (6/12/09) *Slaget om muslimerna*.
Existens Svt (12/11/09) angående Irshad Manji.
Kalla Fakta Tv4 (6/12/09) *Kvinnan utan ansikte*.
Nyhetsmorgon Tv4 (24/11/09)

Internet:

Skolverkets burkoutredning 2003: www.skolverket.se/content/1/c4/05/01/burqa_utredning.pdf
Staffan Hallströms skrivelse: www.skolverket.se/content/1/c4/05/01/svar_om_burka.pdf
Mångfaldsbarometern 2009: <http://www.soc.uu.se/plugins/pdfdownload.php?id=2009>
Integrationsbarometern 2004:
www.mkc.botkyrka.se/biblioteket/Publikationer/skrifter/intebaro2004.pdf

Internet övrigt:

Aje Carlbom: <http://www.temaasyl.se/Templates/Page.aspx?id=254>
Rapport Carlbom och Otterbeck:
<http://svt.se/svt/jsp/Crosslink.jsp?showResults1787777=true&a=456210&d=22620>
www.paraplyprojektet.se
http://svt.se/2.22577/1.1604938/burkan_-_ett_plagg_som_vacker_kanslor?lid=is_search549588&lpos=74&queryArt549588=skola&sortOrder549588=0&doneSearch=true&sd=22634&from=siteSearch&pageArt549588=7

27/9/09, <http://www.mayores.uji.es/proyectos/proyectos2007/lenguajevestido.pdf>
http://www.globalarkivet.se/423/1/pa_den_tiden_burkan_08_01.pdf
<http://www.themuslimwoman.org/page/5/>
http://svt.se/2.22620/1.1760663/nalins_talibanprotest_-_korta_kjolar?lid=senasteNytt_275216&lpos=rubrik_1760663

<http://www.sr.se/sida/artikel.aspx?programid=1646&artikel=3036414>
<http://www.elmundo.es/elmundo/2009/10/06/internacional/1254851127.html>
<http://www.afrik.com/article10549.html>
http://news.bbc.co.uk/hi/spanish/international/newsid_6159000/6159930.stm

<http://hem.passagen.se/internetberra/TurkietSidan/Historia.htm?k>

<http://emendatio.blogspot.com/2006/11/lorigine-du-voile-mussulman.html>http://www.to-life.se/e_elevarbeten_sloja.htm

<http://www.lavigerie.org/fr/contenu/foulard.html>

<http://www.publico.es/espana/259512/caso/burka/reabre/polemica/velo>

<http://www.paraplyprojektet.se/nyheter/tackt-har-och-grupptryck/>

<http://www.dn.se/nyheter/varlden/minst-11-tidningar-tryckte-teckning-1.715687> Publicerat
[2008-02-13 13:14](http://www.dn.se/nyheter/varlden/minst-11-tidningar-tryckte-teckning-1.715687)

<http://www.sr.se/sida/artikel.aspx?programid=503&artikel=3243580>

Samtliga Internetreferenser kontrollerades senast 29/12/09

Bilaga 1

Enkätundersökning

Sløjans vara eller icke vara i grundskolan

Av Charlotta Smith och Josefine Englund Sandgren
Korta lärarprogrammet Göteborgs Universitet HT 2009

Vi fann ämnet *slöjan i skolan* intressant bland annat i och med den pågående mediedebatten och beslöt oss så för att ta reda på hur lärare faktiskt förhåller sig i denna fråga. Således ämnar vi utröna detta med denna undersökning. Resultatet för densamma kommer att ligga till grund för vårt examensarbete vilket redovisas i januari 2010.

Vi är väldigt tacksamma om ni skulle vilja ta er tid att besvara detta korta frågeformulär. Det betyder oerhört mycket för oss och vår framtid som yrkesverkssamma lärare.

Viktigt att framhäva är att samtliga medverkande kommer att vara anonyma och att svaren inte på något vis kommer att kunna spåras till era personer.

Tack på förhand!

Charlotta och Josefine

Skola _____

Ålder _____

Man Kvinna

Hur länge har du varit verksam inom läraryrket?

0-5 år 6-10 år 11-15 år Längre

Vilka är dina huvudämnen? _____

1) Hur ser invandrartätheten ut på din skola?

Mycket hög

Hög

Varken hög eller låg

Låg

Mycket låg

2a) Finns det elever som bär slöja på skolan där du arbetar?

Ja Nej

b) Om Ja, har du direkt kontakt med någon eller några av dessa elever genom ditt arbete?

Ja Nej

c) Om Ja, anser du att slöjan ibland kan utgöra ett hinder för eleven i olika skolsituationer?

Ja Nej

3) Är du insatt i den pågående mediadebatten kring slöjan?

Ja   Nej

4a) Tycker du att slöjan har med religion att göra?

Ja   Nej

b) Om Nej, tycker du att slöjan har med kulturtraditioner att göra?

Ja   Nej

5) Anser du att användandet av slöjan är förenligt med den svenska skolans värdegrund?

Ja   Nej

6a) Tycker du att det behövs tydliga riktlinjer gällande bärandet av slöjan i skolan?

Ja   Nej

b) Om Ja, i så fall av vem?

Stat

Kommun

Skolledning

7) Anser du att det är förenligt med svenska jämställdhetsideal att bära slöja?

Ja   Nej

8) Är du för att elever bär slöja i skolan?

Ja   Nej

9) Tycker du att kvinnor skall ha rätt att bära slöja i offentlig yrkesverksamhet?

Ja   Nej

10) Ser du att det finns en skillnad mellan användandet av burka, nikab eller hijab?

Ja   Nej

11) Öppen fråga:

Har du några personliga synpunkter vad gäller slöjans vara eller icke vara i skolan eller överhuvudtaget?

Tack för din medverkan, den betyder mycket för oss!